PEDAGOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE

Ochotnické divadlo na Zbraslavi

Amateur Theatre in Zbraslav

Bakalářská práce

Hana Hančíková

Vedoucí práce: Mgr. Dušan Foltýn

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

2011

Prohlášení

Tímto prohlašuji, že tuto bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, s použitím pramenů a odborné literatury uvedených v seznamu použité literatury, který je součástí této práce. Tištěná verze této bakalářské práce se shoduje s elektronickou verzí.

V Praze dne 17. 6. 2011

Hana Hančíková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Dušanu Foltýnovi za vedení mé bakalářské práce a za cenné rady, které mi poskytl. Rovněž děkuji i všem ostatním, kteří mi pomohli k realizaci mé práce.

OBSAH

Úvod 5
Prameny a literatura 8
1. Jan Kaška 11
1.1.Zbraslavský krejčí 11
1.2.Pohltoňský 12
1.3.Divadelní osobnost 14
2. Dějiny českého divadla 21
2.1.Počátky divadelnictví 21
2.2.Proměny českého divadla na konci 19. století a na počátku 20. století 23
2.3.Činoherní divadlo v Československé republice a za nacistické okupace 25
2.4.Vývoj divadelnictví po druhé světové válce 27
3. Zbraslavské ochotnické činoherní divadlo 29
3.1.Zbraslavské probuzení 29
3.2.První divadelní společnost na Zbraslavi 31
3.3.Družstvo divadelních ochotníků Hálek 32
3.4.Družstvo divadelních ochotníků na Zbraslavi 34
3.5.Ochotnická divadelní činnost od roku 1938 – 1950 41
3.6.Zbraslavské činoherní divadlo v letech 1951 – 1964 49
3.7.Lesní divadlo na Zbraslavi 52
4. Zbraslavský repertoár 54
5. Zbraslavské ochotnické loutkové divadlo 56
5.1.Prehistorie zbraslavského loutkářství, aneb loutky v Sokolovně 56
5.2.Loutkářský soubor Rolnička 59
6.A jak vše bylo dále? 61
Závěr 62
Seznam použitých pramenů a literatury 65
Přílohy 68
Anotace 84
Summary 85
Klíčová slova 86
Key words 86

Úvod

Ve své práci jsem se rozhodla blíže zaměřit na místo, které je mi velice dobře známé, a hlouběji poznat jeho historii. Toto místo se nazývá Zbraslav.

Každého při vyslovení tohoto názvu napadají již velice dávné dějiny Keltů. Zhruba okolo 2. století před Kristem na kopci u Zbraslavi budují Keltové své rozsáhlé oppidum. Avšak historie se zde psala již dříve, dle archeologických průzkumů nejstarší osídlení spadá do dob 9. – 8. století před Kristem. O Zbraslavi jsou zmínky již v nejstarších kronikách a s jejím jménem jsou spojeny významné osobnosti našich dějin. Toto místo si velice zamiloval Přemysl Otakar II. a zejména král Václav II. a jeho dcera Eliška Přemyslovna, kteří tu spolu s dalšími členy rodu našli svůj poslední odpočinek. Ale i později se na této půdě odehrály významné události. Toto místo navštívili, nebo zde dokonce žili nejen kulturní představitelé českého národa. Například Jaromír Vejvoda, dobře známý hudební skladatel po celém světě díky své proslulé polce Škoda lásky. Pomník tu byl vystavěn básníkovi Vítězslavu Hálkovi, který bydlíval na Závisti. Zdejší prostředí si oblíbil i Miroslav Tyrš, jenž trávíval své volné chvíle v domě U Zdechynců na Zbraslavském náměstí. Vladislav Vančura zde působil za první republiky jako lékař a v 90. letech získal své zkušenosti v místní škole dnes známý spisovatel Michal Viewegh, původně pedagog českého jazyka.

Ale ani jedno z těchto témat není v obzoru mého zájmu. Jsem již přes tři léta členkou ochotnické Zbraslavské kulturní společnosti, jejíž hlavní aktivitou je provozování loutkových a činoherních představení v Divadle Jana Kašky. Tématem mé bakalářské práce je tedy ochotnické divadlo na Zbraslavi a jeho proměny v rámci společenskohistorických událostí. Blíže bych se chtěla zaměřit na dobu od prvopočátků činnosti spolku až do 70. let 20. století.

Dějiny jsou pouze jedny. Jedná se o úhel pohledu, který může zvýraznit jisté souvislosti vybraných jevů a některé vývojové linie. Existuje tedy více aspektů, jak se na danou problematiku podívat. Líčit dějiny kulturní instituce není nikterak jednoduché. Hned v úvodu vyvstává otázka po smyslu dané práce.

Doba, o které jsem se rozhodla psát, není rozhodně nezajímavá, spíše naopak. Právě v 19. a 20. století prodělává oblast kultury řadu důležitých změn.

Člověk je od přírody tvor společenský, a není proto divu, že už od velice dávných dob lidé hledali příležitosti, jak pospolu tráviti čas, vyjma četných svátků, náboženských obřadů, rodinných hostin a pro lidské individuum důležitých dnů k oslavě tu vždy byla celá řada kulturních a sportovních akcí, od kterých lidé očekávali zábavu. Divadlo jako kulturní instituce, ve které se předvádí představení obecenstvu, je prastarou záležitostí, avšak ještě na počátku 19. století rozhodně nebylo masově rozšířenou institucí. Divadel stojících na pevných základech byla jen nepatrná hrstka, povětšinou ve velkých významných městech. Pozvolna se do popředí tlačily kočovné společnosti, které ducha a atmosféru divadelních představení přenesly po celé zemi a všude tam, kde se objevily, zanechaly po sobě nesmazatelnou stopu. Lidé začali cítit potřebu si podobnou instituci založit právě ve své obci, a tak se začínala velice pozvolna budovat malá kamenná divadélka ve všech různých koutech země. S tím, jak divadlo zakotvovalo, vznikal i jistý řád instituce, která se počínala profesionalizovat, tvořily se pevné scénáře, herci dostávali angažmá, jež je vázalo k danému místu s trvalým platem. V této době se nám také rapidně měnil pohled na osobu herce, z ne zcela společensky oceňovaného, pokud bychom vůbec mohli říci povolání, se stala uznávaná profese. Čím více lidé divadlu přicházeli na chuť a opakovali svoje návštěvy, jako diváci se stávali náročnějšími, a tím pochopitelně působili zpětně na herce a režiséry, kteří se snažili uvést na repertoár co nejvíce různých her s obsahem dle dobové módy.

Existuje vůbec něco jako dobová móda divadelních her? Pokud ano, ovlivňuje aktuální historický kontext doby obsah divadelních kusů? S jistotou se dá říci, že v některých dobách se opravdu hospodářsko-politické klima promítlo i do samotných her. Nesmíme zde zapomínat na fakt, že tu působila cenzura, která takové hry velice striktně třídila. Pokud byly jen nepatrně zaměřeny proti aktuální politické scéně, na repertoár se ani nedostaly, popřípadě musely být z něho okamžitě staženy. Nejednou se stalo, že uvedení dané hry na veřejnosti bylo zakázáno. Vedle těchto her existuje celá škála divadelních představení, které měly za úkol diváky pobavit, vyděsit, zarmoutit, zkrátka zapůsobit. Schopnost zapůsobit a dostat se do širokého povědomí bylo pochopitelně to hlavní, na čem jednotliví

herci stavěli a v čem si mezi sebou konkurovali, každý si přál být chválen a patřičně za svůj výkon oceněn.

Počátky onoho pronikání této kulturní činnosti nebyly ani zdaleka tak snadné, jak by se mohlo zdát. Nově vznikající instituce narážely na celou řadu překážek a omezení, ať už se jednalo o samotný vznik divadelní společnosti, či poté její aktivní činnosti. Zpočátku se představení musela povolovat příslušnými orgány, bylo nutné i uvádět účel konaných představení, a tedy i cíl použití peněz vytěžených touto akcí. Velké, již uznávané, divadelní domy často pomáhaly nově utvářejícím se ochotnickým spolkům v jejich úplných počátcích, jak jen mohly. Zapůjčovaly kostýmy, líčidla apod. Zde si můžeme připomenout významnou osobnost Jana Kašky, který byl po této stránce pro divadelní činnost na Zbraslavi nepostradatelným.

Když už dostala divadla povolení provozovat plynule svoji činnost, ne zřídka byla pozastavena v důsledku historických politických změn. Pochopitelné přerušení veškeré kulturní činnosti nastalo v době první světové války, druhé světové války a dalo by se říci, že určité omezení divadelní činnosti bylo také po únoru 1948, kdy významně začíná zasahovat opět cenzura. Divadlo po roce 1948 přesto dále pokračovalo ale již ideologicky zabarvené. Důkazem nám může být vznikající síť ochotnických spolků v názvu obsahujících jméno Karla Marxe. Ne jinak tomu bylo i na Zbraslavi.

Prameny a literatura

Svoji práci o ochotnickém působení divadelního činoherního souboru na Zbraslavi od let 1857 až do roku 1964 a loutkového divadla do roku 1968 jsem pro přehlednost textu koncipovala na základě chronologických událostí.

Téma mé práce jsem rozčlenila do pěti kapitol. Nejprve představím osobnost Jana Kašky. Právě této postavě vděčí Zbraslavská divadelní společnost za svůj prvopočátek. Poté jsem pro přehlednost a celistvost práce nastínila obecné historické dějiny doby a kultury, abych zmíněnou specificky kulturní část mohla kontextuálně zasadit. Od počátku tvorby divadelní činnosti přes různé rozmanité soubory, které se zde utvářely, se přeneseme až po současnost, jež se nadále na svou historii odkazuje. Není jen tak náhodou, že veškerá divadelní aktivita je propojena významnou osobou Jana Kašky, po které současné divadlo nese jméno.

Ráda bych se ve své práci pozastavila nad problematikou provázanosti aktuálního politického dění a jeho (ne)přesahu do kulturního společenského života v malé části regionu. To v sobě pochopitelně zahrnuje poukaz na hraný repertoár. Smyslem mé práce je dokázat proměnu působení, činnosti či dokonce samostatnost existence spolku v rámci společenskohistorické atmosféry doby.

Jelikož se jedná o téma, které nebylo v takovémto vymezení doposud komplexně zpracováno, bylo třeba vycházet nejprve z archiválií a jiných pramenů. Literatura mi sloužila pouze jako podpůrný informační zdroj, zejména pro ověření údajů z obecných dějin nebo pro inspiraci, jak tuto práci podat.

Ráda bych zmínila několik autorů, kteří se zabývají shodnou tematikou, byť zaměřenou na konkrétní (odlišný) region, či podávají tuto problematiku v obecném rozměru. Významně činní v této oblasti byli František Černý, Bořivoj Srba, Vladimír Just a samozřejmě také mnou často citovaný Jan Císař. O loutkářské divadelnictví se zajímali Jan Bartoš, Zdeněk Bezděk, Jan Malík a dále například Miroslav Česal.

Při představování významné osobnosti Jana Kašky vycházím převážně z publikace *Kajetánské divadlo* od samotného Jana Kašky, který zde shrnul své významné životní okamžiky, a dále čerpám z různých periodik, vydaných převážně ve Zbraslavi. K napsání části o činoherním působení zbraslavského spolku jsem používala Sborníku napsaného roku 1937, jenž zachycuje aktivitu divadelní společnosti od roku 1857, také mě byly výrazně nápomocny stanovy divadelních spolků, které v tomto regionu vznikaly, a další obdobné prameny. Musím zde také zmínit archiválie divadelních ochotníků shromážděné Vlastivědným klubem roku 1968 vyplynuvší z darů jednotlivců. Dále mi posloužily materiály zapůjčené panem Františkem Kadlečkem z jeho soukromé sbírky. Co se týká zbraslavského loutkaření, sepsání této kapitoly by nebylo možné bez Kroniky Rudolfa Boučka z let 1947-1950, která je taktéž jako většina pramenů v soukromém držení Zbraslavské kulturní společnosti. Ostatní prameny a literaturu uvádím v poznámkách pod čarou na příslušných stránkách jednotlivých kapitol a v bibliografii na konci práce. Pokud v práci doslovně cituji, nechávám citovaný text, psaný kurzivou, v původní podobě včetně případných pravopisných chyb, aby text zůstal dobově autentický.

Ve své práci narážím na problematiku rozličnosti dochovaných materiálů a vzhledem k této skutečnosti jsem nucena se dochovanému fondu historických záznamů o činnosti spolku přizpůsobit. Ne jednou jsou z určité doby působení kulturní instituce informace o kulturním dění nenávratně ztraceny. V roce 1971 v rámci Vlastivědného klubu se začíná intenzivně pátrat po ztraceném divadelním archívu družstva divadelních ochotníků, jenž byl v 50. letech převezený do Osvětové besedy. Rozličné úřední záznamy, jednatelské knihy, fotografie byly porůznu dohledávány a shromažďovány, nehledě na to, že se i později sháněly zbraslavské loutky, zapůjčené v roce 1968 do Třebotova. Zbraslavské kulturní společnosti se podařilo ke konci 20. století alespoň v malém měřítku obnovit a uchovat divadelní archív. Avšak bohužel k lítosti všech ochotníků přišla roku 2002 povodeň. Voda nejen poničila budovu včetně divadelního sálu a samotného jeviště, ale dostala se i do prostor zázemí divadla, kde se nacházel krom divadelních kulis, loutek a kostýmů divadelní ochotnický archív. Až zázrakem se do dnešních dnů dochovaly, byť v nepatrné míře, informace o kulturní činnosti na Zbraslavi v 19. a

20. století. Jsem velice potěšena, že je ve své práci mohu použít a alespoň částečně je tak v určité podobě zachovat pro další generace zbraslavských ochotníků.

Na konci své práce uvádím stručný repertoár divadelních kusů, jež byly zbraslavskému publiku představovány k zhlédnutí v mnou vymezené době. Dále uvedu stručný slovníček divadelních pojmů, který má ozřejmit méně známé výrazy z divadelního prostředí. A na úplný závěr přikládám vybranou část fotografií z činnosti tohoto kulturního svatostánku.

Cílem mé bakalářské práce je tedy postihnout atmosféru divadelní ochotnické činnosti v rámci utvořené instituce na území Zbraslavi a nabídnout čtenáři takto tematicky zaměřenou práci sestavenou na základě řady pramenů.

1. Jan Kaška

1.1. Zbraslavský krejčí

Na sklonku září 1863 přinesl pražský týdeník *Rodinná kronika* prohlášení, jímž Karel Vít Hof, dosavadní redaktor, skládal řízení do rukou svého přítele Jana Nerudy. Za Nerudovy redakce, hned v druhém čísle jejího ročníku, začaly tam vycházet *Zápisky starého komedianta*, jež co příspěvek k dějepisu českého divadla podával Jan Kaška. Vypsal zde významné okamžiky ze svého života. A nyní i my se pokusíme do Kaškových životních osudů nahlédnout.[1]

Jméno Kaška, patřící osobě usedlé na Zbraslavi, uvádí již darovací listina vyšehradské kapituly z 11. století. Tesař Václav Kaška, narozený asi roku 1720, bydlil se svojí ženou Veronikou v nájmu domu č. p. 9 na Zbraslavi. Měli spolu tři syny. Po tesařově smrti staví vdova na obecném pozemku v Bílce vlastní dům. Svého nejstaršího syna Jana dává po svém muži také vyučit tesařem. Dne 1. srpna 1804 se Jan Kaška žení s Marií Balounovou.[2]

20. srpna 1810, na den sv. Bernarda, se ohlásil hlučným křikem zdravý cvalík, který byl ještě téhož dne pokřtěn kaplanem Eug. Schumannem na jméno Jan Křtitel za účasti kmotra Jana Františka Pissaniho a kmotry Kateřiny Švábové. Narodil se na Zbraslavi, v domku v dnešní Kaškově ulici, na kterém se nyní nachází pamětní deska. Od této chvíle se začaly psát osudy zbraslavského rodáka.[3]

V ten čas, kdy Kaška poznal školu, poznal také komedianty, loutkové divadlo, které naň učinilo obrovský dojem. Po mnoha letech přiznával se s chutí: „ *Když přišla pimprlata na Zbraslav, dostal jsem vždycky dva šejnové krejcary a za tu sumu docpal jsem se dotíravostí svou až k samému jevišti, kdežto jsem rozmluvy i se samým pimprlatem zapřádal*.“ [4]

[1] Kaška, Jan, Kajetánské divadlo, Praha 1937, str. 5. – 6 (dále jen Kaška, Jan).
[2] Švehla, Jaroslav, Starý komediant, Praha 1983, str. 7. – 8 (dále jen Švehla, Jaroslav).
[3] Špaček, F., Jan Kaška. *Zbraslavské noviny, červenec* 1994, č. 7, s. 5.
[4] Kaška, Jan, str. 6.

Mnohem mocnější dojem na Jeníka udělalo skutečné divadlo, které zhlédl v roce 1819, taktéž hrané na Zbraslavi.[5]

Jeník byl především šikovný muzikant, k hraní jej nabádal i místní učitel Václav Truhelka[6], jenž se těšil, že z něho bude mít dobrého hudebníka pro svou malou kapelu. Jan uměl hrát na několik hudebních nástrojů, krom houslí zvláště na flétnu. Jeníkův otec byl přesvědčen, že muzika v hospodách a krejčovina doma může zbraslavského člověka slušně uživit. Jan byl však dlouho nerozhodný, kolísal mezi řemeslem a učitelstvím. Nakonec se Jan rozhodl pro krejčovinu a jako dvanáctiletý byl dán do učení zbraslavského mistra Františka Ransdorfa.[7]

Přiblížila se chvíle Janových šestnáctých narozenin a v rodinné radě se rozhodlo, že půjde pracovat jako krejčovský tovaryš do Prahy, kde byla možnost rozsáhlejší praxe. Vzdálený strýc, obchodník s dřívím na Malé Straně, vyjednal mu místo u veleváženého odborníka, krejčovského mistra Jakuba Niklase. Na Malé Straně se naskytla Kaškovi příležitost vejít ve styk s tehdejší vlasteneckou společností pražskou.[8]

Rozhodující chvíle udeřila pro mladého divadelního zanícence o masopustě roku 1828, kdy se dostal jako výpomocný hudebník na ochotnické představení, jež se konalo v soukromém bytě v Kajetánském domě na Malé Straně. Na popud dvou ochotníků, Šemerera a jeho příbuzného lékárníka Jana Dobromila Arbeitera, odvážil se Kaška prvého hereckého vystoupení, po jeho úspěchu se zdarem vystupoval i v dalších představeních, která se však již konala v jiném, prostornějším bytě sousedního domu Thunovského, v bytě paní Rothové. Dobromil Arbeiter po několika letech, už jako majetník klášterního domu Kajetánského, tam pronajal někdejší refektář Tylovým ochotníkům.[9]

1.2. Pohltoňský

Pobízen opět Šemererem, šel se Kaška nabídnout jako ochotník pro česká představení ve Stavovském divadle. Štěpánek ho sice přijal do souboru, ale Kaška si

[5] Kaška, Jan, str. 6. – 7.
[6] Kadleček, F., Jan Kaška (195 let). *Zbraslavské noviny,* 2005, č. 8, s. 6.
[7] Kadleček, F., Jan Kaška zemřel před 160 lety. *Zbraslavské noviny*, 2009, č. 7, s. 6.
[8] Tamtéž, s. 6.
[9] Kaška, Jan, str. 8.

zde připadal odstrkován, nechávali ho tady dlouho účinkovat pouze jako statistu. Mrzelo ho také odbývání českých představení. Situace se v divadle nezměnila ani poté, co byl Štěpánek ve funkci ředitele Stavovského divadla vystřídán Augustem Stögrem.[10]

To podnítilo v Kaškovi touhu pro přijetí do Tylovy ochotnické družiny, která se chystala za přispění Dra Amerlinga a pozdějšího primátora Františka Dittricha zahájit činnost v témže Kajetánském domě, kde si Kaška kdysi poprvé zahrál. První představení měla 27. července 1834 a hrála až do zimy 1837, kdy úřady další představení nepovolily. Kajetánské divadlo bylo po celou dobu obrodnou opozicí proti českým představením ve stavovském divadle. Proto je pravděpodobné, že o zastavení činnosti tohoto divadelního souboru se přičinili jak Štěpánek, tak i Stöger.[11]

Tyl v této době hrával na Stavovských prknech pod jménem Skalný, samo sebou že krejčovský tovaryš Tyla znal a Tyl tovaryše, ale jejich vztah byl prozatím na úrovni prostého pozdravu, pokud se v divadle náhodou spatřili. Kaška přemýšlel, jak proniknout do učené společnosti, shodou okolností mu matka zasílala celé tři křížové tolary. A Kaška si umanul, že celou tuto sumu musí na něco vlasteneckého obrátit. Hned dalšího dne se vydal Kaška k vojenskému úředníkovi. Po nesmělém oslovení a darování tří tolarů na zřízení Kajetánského divadla, rozhodl se Kaška vyjíti nahlas se svou prosbou:„…*kdyby vám někdy nějaká úloha zbývala a já vypomoci mohl, byste si laskavě na mne vzpomenul, pakli ostatní páni spoluhrající proti mé osobě nic namítati nebudou*.“ „*Co by mohli namítati*?“ Opáčil se Tyl a pokračoval: „*musí býti povděčni, že mají o jednu sílu navíc*.“ Kaška by skočil od té chvíle kvůli Tylovi i do ohně.[12]

Po přestavbě bývalého refektáře na divadlo se započalo nejprve pár soukromými představeními. Větší díl ochotníků byl spisovatelský, každý, kdo Tylovi do Květů přispíval, musil také hráti. Kaškovi se při nejlepší vůli nepodařilo, aby ze svých skromných úloh něco udělal a přivedl je k nějaké platnosti. Při celé společnosti nebyl nikdo proti Kaškovu přijetí nežli básník Mácha. Dokonce Karel Hynek

[10] Kaška, Jan, str. 9.
[11] Kaška, Jan, str. 9.
[12] Kaška, Jan, str. 14 – 16.

Mácha na Kaškovu adresu pojednou pravil: „*Já nevím, že Tyl takové lidi mezi nás přijímá, kteří se ničím vyznamenati nemohou, naše pověst jimi trpí.*“ [13]

K prvému veřejnému představení byl ustaven *Žižkův meč* od Klicpery a Kaška obdržel úlohu Pohltoňského. Když Kaška svou úlohu ponejprv přečísti ráčil, zůstal stát celý zkamenělý, hrál prozatím doposud samé opravdové úlohy, a proto se mu při této komické vlasy na hlavě ježily. Slovy Kašky: „*Kde ve mně Tyl komickou žílu vypátral, až po dnes nepochopuju, já o ní alespoň nevěděl*“. Při premiéře dne 21. září 1834 měl Kaška ve své roli až nevídaný ohlas, všichni mu bouřlivě tleskali a několikrát po sobě na jevišti znovu volali. Tyl nikoli slovy, nýbrž jednáním mu najevo dával, jak je s ním převelice spokojen. Dokonce pookřál i poeta Mácha, který se Kaškovi omluvil a přidal navíc vroucí objetí. Od té doby stál Kaška s Máchou ve velmi přátelských poměrech. Ve svém úspěšném vystupování pokračoval Jan Kaška i nadále, následovaly další a další role.[14]

Tenkráte scházeli se v divadle vskutku čelní osobnosti české kultury, můžeme zde například jmenovat Josefa Jungmanna, Františka Palackého, Václava Hanku, Františka Ladislava Čelakovského či Josefa Krasoslava Chmelenského.[15]

1.3. Divadelní osobnost

Kaška působil jak v Kajetánském divadle, tak také vystupoval současně ve Stavovském. Dne 21. prosince 1834 měla ve Stavovském divadle premiéru Tylova hra: *Fidlovačka, aneb žádný hněv a žádná rvačka*.[16] Čtvero obrazů dle života pražského. Hudbu zkomponoval František Škroup. Tance od pana baletmistra Raaba. Zájem obecenstva byl obrovský. Hlediště, které mohlo pojmout dva tisíce osob, bylo přeplněno a plno očekávání, jak dopadne v Praze první česká lokální fraška. Kaška v této hře ztělesnil roli lenivého, šosáckého břicháče Hubínka. Ve vzrušené atmosféře, jež provázela celou hru, přichází na jeviště šedý slepý houslista Mareš, veden dívkou Bětuškou, která si v ruce nese lesní roh. Z úst Mareše – Strakatého zazněla poprvé veřejně budoucí česká hymna *Kde domov můj*. Soudobá

[13] Kaška, Jan, str. 18 – 19.
[14] Kaška, Jan, str. 19 – 22.
[15] Kaška, Jan, str. 17 – 18.
[16] Replika plakátu hry Fidlovačka, (A/62).

kritika ohodnotila velice kladně hudební stránku hry a dokonce stavěla hudební část nad textovou.[17]

V roce 1836 se u Kašky projevila nová schopnost – referáty o módě. Na podnět Tyla začíná Kaška přispívat do časopisu *Květy* módními články, zde se plně projevily odborné zkušenosti z krejčovského zaměstnání. Kaška se tedy stal „prvým" českým módním referentem. [18]

Po zastavení divadelní činnosti v Kajetánském divadle se herci opět soustředili na jeviště na Ovocném trhu. Kaškovo postavení se pomalu zlepšovalo, Stöger mu dokonce nabídl, že smí uspořádat jednou ročně svoji vlastní benefici, to je již polovina cesty k angažmá. Kaška dostával stále více rolí. Rok 1838 byl pro něho opravdu vydařený. Také odborné znalosti ze svého povolání uplatňoval Kaška v kostýmování svých postav stále úspěšněji. Ve své době byl nejlepším znalcem kostýmů v monarchii. I v tomto roce psal svoje módní referáty v *Květech*. Otiskoval tam v několika pokračováních i povídku ze španělského prostředí nazvanou *Ženský bratranec.* Jedná se o výňatek z Kaškova překladu románu *Gil Blas de Santillana* od A. R. Lesage. Po Bozovi - Dickensovi byl to již druhý zahraniční autor, kterého představil českému čtenářstvu. Dokonce sepsal cestopisné vyprávění *Z Prahy k Šumavě a nazpět*. Kaška se později pouštěl i do překladů celých divadelních her. V tomto směru byl podporován především samotným Tylem. Za svůj život přeložil zhruba padesát německých a francouzských her a právem se dá říci, že v Kaškově době tyto překlady znamenaly určitou pomoc českému repertoáru, zvláště v dobách politicko-kulturní reakce. Své překlady také často podepisoval jako J. K. Zbraslavský, aby upozornil na své skromné rodné město.[19]

Pokoušel se také o psaní her: roku 1847 trojaktová fraška *Čarodejnice Megera aneb Okouzlený zámek pána Jednorožce,* za kterou mu Havlíček v *Květech* velice vyčinil. Po sehraném představení řekl divákům Grabinger podpírající neúspěchem zhrouceného Kašku: „*Odpusťte mu to, on už to víckrát neudělá!*"[20]

[17] Švehla, Jaroslav, str. 108 – 116.
[18] Švehla, Jaroslav, str. 143.
[19] Švehla, Jaroslav, str. 149 – 154.
[20] Kaška, Jan, str. 11.

Krom *Květů* přispíval Kaška do *České včely* a později do časopisu *Zlaté dno*. Vstoupil také do sdružení Stálců.[21]

Kaška jako velký vlastenec nemohl zůstat v bouřlivých dnech roku 1848 stranou. Nejen na jevišti se objevovaly odvážné tituly, kde lidé hledali jinotaje a bouřlivě odměňovali každou narážku na aktuální poměry v říši. Herci, a Kaška s nimi, se samozřejmě angažovali v dalších projevech občanských snah. V této době vstoupil Kaška do sboru Concordie, který sdružoval především výtvarné umělce. Po založení Svatováclavského sboru čili Bratrství, jenž byl později nazýván Svornost, přestoupil do tohoto sboru zbraslavský rodák společně s Tylem. Kaška byl jmenován setníkem. Svornost byla organizována jako vojenská instituce, velitelem byl ustanoven baron Villani, který později přiměl Kašku, aby vyhotovil knížku o vojenském cvičení. Spisek vyšel roku 1849. Knížka sloužila jako základní soupis pravidel a velení Národní gardy. Dílko však neskončilo spolu s Národní gardou, ale posloužilo později Tyršovi a Fűgnerovi jako podklad při zpracování sokolských cvičebních povelů. Kaška však i zde projevil svůj původ a řemeslnou dovednost. Navrhl několik vylepšení uniforem Svornosti a velmi rád se v uniformě také ukazoval. Nebyl však jenom mužem v pozadí. Jako známý a oblíbený herec měl ve Svornosti významné postavení. Vystupoval na řadě shromáždění a jeho projevů si všímali i ti, kterým byly trnem v oku. Nakonec ve svatodušním týdnu byl Kaška dokonce několik dnů vězněn jako příliš horlivý zastánce a jeden z velitelů Svornosti. Po rozpuštění Svornosti vstoupil do Národní gardy, kde si opět získal velkou důvěru a oblibu.[22]

Mezi Kaškovy zájmy patřila také starost o ochotnická divadla. Všímal si vzniku a vývoje ochotnických spolků a sám sledoval činnost pražských ochotníků. Kde mohl, pomáhal jim radou i jinou pomocí. V tomto směru se hlavně orientoval na Zbraslav. Pro potřeby ochotnických spolků napsal příručku *Divadelní ochotník*. Při hostování v jiných krajích zamířili herci i do Kaškova rodného města a ve dnech 19. a 28. září 1841 sehráli představení na Zbraslavi. Na Zbraslavi se pražští herci ukazují znovu 20. června roku 1844, a to na popud spolumajitele cukrovaru Antonína Richtera ml. Kaškovu snahu pomoci zbraslavským ochotníkům dokládá i skutečnost, že v těch dnech uvedl na Zbraslavi svůj nový překlad hry *Nábřeží a*

[21] Národní divadlo, Praha 1988, str. 210.
[22] Tamtéž, str. 209.

poštovská ulice aneb O jedno patro níž, a to ještě před pražskou premiérou. Další Kaškovy styky se zbraslavskými ochotníky byly zřejmě dosti čilé. Pražští herci rádi na Zbraslav přicházeli a vždy zde sehráli nějaké představení.[23] V roce 1857 uvítal Kaška založení Sdružení divadelních ochotníků na Zbraslavi a byl potom jejich účinným ochráncem.[24] Jako inspektor garderoby Stavovského a později Prozatímního divadla, kterým byl ve své druhé profesi, půjčoval zbraslavským ochotníkům kostýmy a rekvizity, opatřil líčidla. Koncem března roku 1860 sehrál se spolkem divadelních ochotníků ve zbraslavském hostinci Antonína Bolárta tři aktovky. V *Převrácené slánce aneb Mrzutost v manželství* ztělesnil Kaška Hovorku, váhavého strýčka mladých manželů hraných Karlem Šimanovským a Eliškou Peškovou. Pospolu s profesionálními herci si taktéž zahráli i zbraslavští ochotníci Mašita a Rys.[25]

Koncem 30. let se rozhodl Stöger zbudovat svoje vlastní české divadlo ve svém společenském domě v Růžové ulici. Tento plán se skutku uskutečnil a již v roce 1842 Stöger angažoval od 1. října 1842 Jana Kašku.[26] Nyní se Kaška opravdu již stal hercem z profese, přijímal tedy své první angažmá a rozloučil se svým mistrem krejčím Niklasem.[27]

První sezóna se ve Stögrově divadla vydařila, avšak začínaly více a více pronikat německé hry, až nakonec čeští herci dostali 1. září 1843 výpověď a byli odsouzeni hráti opět pouze ve Stavovském divadle. Divadlo v Růžové ulici ukončilo svoji činnost po Velikonocích roku 1844.[28]

Dne 21. listopadu 1847 se konala premiéra Tylovy hry *Strakonický dudák aneb hody divých žen*.[29] V této hře Kaška zazářil v jedné ze svých nezapomenutelných rolí. Václav Kalafuna, venkovský muzikant, se mohl hrdě postavit vedle druhé velice populární role Honzy, těžkopádného selského chrapouna ze hry *Jiříkovo*

[23] Švehla, Jaroslav, str. 167 – 168.
[24] Osmdesát let českého ochotnického divadla na Zbraslavi, Praha 1937, str. 9 (dále jen Osmdesát let).
[25] Švehla, Jaroslav, str. 222.
[26] Národní divadlo, str. 209.
[27] Švehla, Jaroslav, str. 171 – 172.
[28] Švehla, Jaroslav, str. 176.
[29] Vondráček, Jan, Přehledné dějiny českého divadla, Praha 1930, str. 25.

vidění, která měla premiéru 11. srpna 1849. I tato druhá hra byla napsána samotným Tylem, Tyl tak opětovně dal Kaškovi příležitost, aby svůj um plně rozvinul.[30]

Kaška byl typ lidového herce. Jan Neruda o Kaškovi napsal: „*Nadán jsa bohatým fondem přirozené a zdravé komiky, počíná sobě vždy se stejnou rázností. Všechny jeho povahy z lidu jsou velmi trefné.“* A dále pokračoval*: „Kaška uvedl či stvořil typy dva: Kalafunu co pravzor českého vesnického šumaře, a Honzu co pravzor českého – nu řekněme Honzy!“*[31]

V roce 1850 se Kaška oženil s Františkou Vávrovou, dcerou pražského měšťana Prokopa Vávry. Manželství bylo prý velice šťastné, za důkaz může být považováno, že bylo požehnané dětmi.[32]

Ve Stavovském divadle prožíval Kaška svobodu roku 1848 a v zápětí potomní reakci, která ztrpčila osud českých představení i českých herců. Spolu s nimi a také s Tylem dostal Jan Kaška výpověď v roce 1851, ale dařilo se mu v divadle působit až do Velikonoc příštího roku, kdy tamějšího ředitele Hoffmanna vystřídal ve funkci opět Stöger. Až zprvu nechtěl, přeci jenom nakonec Kašku zpětně přijal.[33]

Roku 1861 odhlasoval zemský výbor na návrh dr. Riegra stavbu Prozatímního divadla. Zde Kaška působil až do své smrti.[34]

Při slavnosti kladení základního kamene k Národnímu divadlu 16. května 1868 podílel se svými kostýmy na úspěchu Smetanova *Dalibora* v Novoměstském divadle.[35]

Nadešel rok 1869. V lednu byl hrán Kaškův překlad hry Terezie Megerleové *Sněhule aneb Srdce ledové*, v němž Kaška jako drvoštěp Kilián říká, že by dal Sněhuli hubičku, poněvadž nevěří pověře, že by mu to přivodilo smrt. Asi tři neděle poté onemocněl žloutenkou. Kaška se rozhodl jet léčit na radu lékařů do lázniček Vodolenka u Sušice, kde Jan Kaška 21. července 1869 skonal. Pochován byl na hřbitůvku v šumavských Svojšicích. Rok po smrti jeho choti umrvší 8. října 1909,

[30] Tamtéž, str. 120.
[31] Bartoš, J., Prozatímní divadlo, Praha 1937, str. 216.
[32] Kaška, Jan (soubor výstřižků:Jelínková, T., Učil se u Tyla.) Úst. Knihovna mariánské náměstí 1. Praha 1.
[33] Národní divadlo, str. 210.
[34] Tamtéž, str. 210.
[35] Švehla, Jaroslav, str. 230.

byly tělesné ostatky Kašky převezeny do Prahy. Na Olšanský hřbitov, kde jsou manželé pospolu pochováni.[36]

Na převezené svojšické desce čteme verše Bedřicha Pešky:

„Života hry jsou již ukončeny,
srdce, hlava Tvoje uloženy,
v lůno země již si miloval.
Matka Vlast lká slzíc na Tvém hrobě,
zaplať Pán Bůh v onom světě Tobě,
žes pro národ věrně pracoval.“[37]

Osobnost Jana Kašky stojí právem na piedestalu českého divadla. Již v dobových kritikách byl Kaška označován za průkopníka nového pojetí herectví. Přinášel na jeviště především promyšlené charaktery svých postav, důkladnou znalost textu i uměřenost gest. Odsuzoval přemrštěnou mimiku, nevhodné líčení a přehánění podružností. Velmi silně se vepsal do tehdejších inscenací svým názorem na kostýmní vybavení, kde přísně dodržoval dobovou pravdivost. [38]

Podobně jako na profesionály, kladl Kaška požadavky i na ochotníky, kterým velmi rád pomáhal. Přestože na Zbraslavi nepobyl Kaška dlouho, přirostla mu k srdci a vždy se k místu hlásil jako k domovu. Velmi často na Zbraslav přijížděl za rodiči, později už jen za otcem a za mladší sestrou Rozárkou. Nepřijížděl však vždy sám. Často přivážel i své kolegy z divadla, aby jim představil historické zajímavosti na Zbraslavi. Takovéto návštěvy bývaly samozřejmě veselé a končívaly i improvizovanými divadelními představeními v přírodě. Čas od času se zde sehrála i opravdová představení ve spolupráci se zbraslavskými ochotníky. Ty Kaška všemožně podporoval. Vždy rád poradil a zapůjčil kostýmy z divadelní garderoby. Vřelý vztah Jana Kašky ke Zbraslavi dokazuje mnoho vzpomínek, které jí věnoval ve svých *Zápiscích starého komedianta*, také hra *Hezká pletačka*, jež poukazuje na

[36] Špaček, F., Jan Kaška. *Zbraslavské noviny, červenec* 1994, č. 7, s. 5.
[37] Tamtéž, s. 5.
[38] Kadleček, F., Jan Kaška (130 let). *Zbraslavské noviny*. Červenec 1999, č. 7, s. 8.

starobylou tradici zbraslavského pletařství. Možná, že právě tady na Zbraslavi vznikla myšlenka sepsat rady ochotnickým hercům a vznikl tak *Divadelní ochotník*. Jeho snahu pomáhat ochotnickému divadlu dokazuje nakonec i to, že ještě na sklonku života, kdy se vážně nemocný léčil v lázních, zahrál si s tamními „liboherci“.[39]

[39] Tamtéž, s. 8.

2. Dějiny českého divadla

2.1. Počátky divadelnictví

Jistě by se dalo říci, že jisté protodivadelní prvky můžeme vysledovat již v době pravěké, ale při hlubším pohledu do minulosti zjistíme, že doba, která byla pro divadelní činnost nejvíce plodná, byla dobou barokní. Definitivně se v této době začalo konstituovat v české společnosti profesní divadlo, rozvíjely se nadále také neprofesionální divadelní produkce. Za tento rozvoj vděčí divadlo nepochybně řádovým školám a bratrstvům, hlavně jezuitskému řádu.[40]

Éry barokního a osvícenského divadla vytvořily v Zemích koruny české mnohostrannou, diferencovanou a mnoha různými podněty a vlivy propojenou síť profesionálního a neprofesionálního divadla. Díky tomu se utvářela v řadě oblastí různorodá možnost všech vrstev obyvatelstva v nějaké podobě se setkávat s divadlem.[41]

První „kamenné“ divadlo, zcela německé, bylo Divadlo v Kotcích založené v Praze na Havelském trhu roku 1739. Právě v této instituci docházelo k pokusům uvést představení v českém jazyce v rámci profesionálního divadla.[42]

Roku 1783 bylo otevřeno Hraběcí Nosticovo národní divadlo, následujícího roku zde zahájila činnost divadelní společnost ředitele Karla Bully, v níž hrála řada herců českého původu. Karel Bulla se okamžitě po příchodu do Prahy spojil se skupinou českých nadšenců a 20. ledna 1785 se na jevišti tohoto svatostánku ve skutečně profesionálním hereckém obsazení česky hrál překlad německé hry Gottlieba

[40] Císař, Jan, Přehled dějin českého divadla, str. 15-20 (dále jen Císař, Jan).
[41] Císař, Jan, str. 25.
[42] Byla zde r. 1771 hrána jediná hra v českém jazyce, *„Kníže Honzík“,* přeložený Janem Josefem Zebererem dle německého originálu *„ Herzog Michel“* Karla Friedricha Krügera. Hra byla nastudována a odehrána německými herci, bohužel ne zcela dobře ovládajícími českou řeč. Císař, Jan, str. 21-25.

Stephaniho s názvem *Odběhlec z lásky synovské*. Od tohoto okamžiku se na profesionální scéně začalo vytvářet novodobé činoherní divadlo v českém jazyku.[43]

Potom, co někteří čeští herci dostali ze souboru tohoto divadla výpověď, přišli s myšlenkou ustavit nový českoněmecký soubor. Vzniklo tak dřevěné Vlastenecké divadlo, nazývané Boudou.[44]

Divadelnictví v české řeči opětovně ožilo v roce 1812, kdy začala druhá fáze formování českého novodobého divadla, Jan Nepomuk Štěpánek tehdy prosadil ve Stavovském divadle ochotnická, částečně poloprofesionální představení v češtině.[45]

V 19. století se výrazně zvyšuje aktivita ochotnických spolků, pro ně J. N. Štěpánek vytvořil jako autor, ale především adaptátor a překladatel textů repertoárový základ. Tyto hry byly optimální pro hraní představení v příležitostných prostorech, hlavně v hostincích. Ochotnické divadlo odpovídalo skladbě vlastenecké pospolitosti a velice pružně reagovalo na měnící se cíle národního hnutí.[46]

Třetí fázi vývoje bychom mohli vymezit počátkem roku 1833, kdy Josef Kajetán Tyl začal psát do časopisu *Jindy a nyní*, později přejmenovaného na *Květy české*, své divadelní listy do roku 1851, kdy se Tyl posledním představením s Prahou loučil. Neboť tato fáze byla formovaná především činností Tylovou.[47]

Ve 30. a 40. letech docházelo k obrovskému rozmachu ochotnického divadla, v této době se v Čechách hrálo zhruba na 130 místech. Samozřejmě se nehrálo česky ve městech s převahou německého obyvatelstva a celkově málo ve městech s přítomností úřadů, vojenské posádky či církevní instituce. Do této doby bychom mohli také začlenit utváření prvých kočovných divadelních společností.[48]

Tyto léta byla dobou stále úspěšnější a mohutnější národní agitace, postupně si čeští buditelé uvědomovali potřebu zřídit vlastní divadelní instituci a roku 1850 vznikl sbor pro zřízení českého Národního divadla. Roku 1862 došlo k otevření

[43] Tuto kulturní instituci odkupují r. 1799 čeští stavové, a od této chvíle se tak vžívá název, pod kterým je zmíněná budova známa do současnosti, Stavovské divadlo. Po první světové válce je divadlo přičleněno k divadlu Národnímu. Císař, Jan, str. 30.

[44] V Boudě, kt. vzniká r. 1786, se hrávalo česky i německy, avšak pro finanční obtíže muselo divadlo ukončiti svoji činnost, budova byla roku 1789 stržena. Císař, Jan, str. 30.

[45] Císař, Jan, str. 36.

[46] Císař, Jan, str. 44-45.

[47] Císař, Jan, str. 51.

[48] Císař, Jan, str. 54.

Prozatímního divadla, tato instituce byla pouze česká a hrála se v ní česká tvorba. Konečně 16. května 1868 byl položen základní kámen Národního divadla, jenž byl převezen z Řípu a poklepán národním buditelem Františkem Palackým. Divadlo mohlo být vybudováno díky pomoci lidu a jeho sbírkám, nemalou částí přispěla samotná šlechta a dokonce i císař František Josef I. Otevřeno bylo 11. června 1881 operou Bedřicha Smetany *Libuše,* po vyhoření opětovně otevřeno 18. listopadu 1883. Tato stavba se stala jakýmsi vzorem ostatním větším městům a již v roce 1884 bylo otevřeno Národní divadlo v Brně a následně v Plzni. [49]

Doba pomalu dozrála, došlo k dospění měšťanské společnosti a ochotníci se sdružovali ve volné spolky a na pořad dne přicházela otázka organizace českého ochotnictva. Tato snaha se naplnila roku 1885, kdy je založena Ústřední matice divadelních ochotníků československých, jež až do 50. let 20. století podstatnou měrou ovlivňovala české ochotnické divadlo a zůstávala představitelem a nositelem měšťanského pojetí divadelní kultury. Velkou konkurenci měli ochotníci v profesionálních kočovných divadelních společnostech, jejichž počet za ústavního režimu rychle rostl.[50]

2.2. Proměny českého divadla na konci 19. století a na počátku 20. století

Kulturněhistorický vývoj na českém území ve druhé polovině 19. století a v období prvních dvou desetiletí 20. století vymezuje dvojice pro historii klíčových událostí, na jedné straně drastická porážka revolučně demokratických pokusů na území habsburské monarchie v neklidných letech 1848 – 9 s následným nástupem neústavního režimu, na druhé straně rozpad Rakousko - Uherska jako důsledek mezinárodněpolitických a sociálních tendencí ve spojitosti s první světovou válkou. Tuto dobu pro vývoj můžeme v obecnosti charakterizovat jako proměnu doznívajícího romantismu za realismu, který byl vzápětí vystřídán nástupem avantgardních směrů.[51]

[49] Pánek J., Tůma O. a kol., Dějiny českých zemí, str. 283 (dále jen Pánek J., Tůma O.).
[50] Císař, Jan, str. 117.
[51] Pánek J., Tůma O., str. 278.

Oproti minulým časům začala být kultura ovlivňována sociálními a politickými hnutími, která měla masovou podobu, ba dokonce ideologiemi politických stran. Rozšiřovalo se působiště kultury. Trend pronikání kulturního života do všech vrstev obyvatelstva ve všech koutech zemí nese krom rozměru sociálního také rozměr národnostní. Ve vývoji jakékoli národní kultury hraje důležitou roli úroveň vzdělanosti lidu a právě 2. polovina 19. století lze označit za epochu velkého rozmachu školství. Vzdělání se stalo v éře kapitalismu výhodným obchodním artiklem a bohužel ne jinak tomu bylo i s kulturními hodnotami, které se taktéž proměňovaly ve zboží. Negativním důsledkem se stal zájem o kulturní zboží nižší kvality. Vedle vzdělávacích a osvětových tendencí se v rámci lidové výchovy prosazovala ve stále větší míře tendence k masovosti, trivialitě, braku, módnímu snobismu, proti nimž směřovala tvůrčí vystoupení avantgard. Jakkoli 19. století bylo silně poznamenáno nacionalismem, vytvořily se v jeho průběhu podmínky pro světové kulturní proudy, a kultura tak překonávala teritoriální prostor vytyčený v rámci národa.[52]

Česká kultura byla ve druhé polovině 19. století těsně spjata s ostatní Evropou, nicméně za západní částí se do jisté míry opožďovala, což bylo dáno nejen polohou státu, ale také postavením českého národa v rámci habsburské monarchie. V kulturní oblasti této doby lze vyčlenit tři časové úseky: za prvé období úkolů národní sebezáchovy a národního vzestupu s dozníváním prvků romantismu a první kroky realismu (do počátku 70. let 19. století), za druhé dobu vyrovnávání měšťanské společnosti českých zemí se světem a vystoupení moderny devadesátých let, za třetí od počátku 20. století, kdy nastávají léta nástupu avantgard jako předmostí dalšího vývoje, který byl přerušen válkou. I přesto, že v českých zemích vedle sebe koexistovaly relativně bez problémů dvě kultury, a to česká a německá, válka je poté vyhrotila vůči sobě do krajní polohy.[53]

V předvečer první světové války se v českých zemích prosazovala divadelní avantgarda, jež je spojována s jevištním expresionismem. Základnou české divadelní avantgardy se stalo Městské divadlo ve Vinohradech. Divadelní život nezanedbatelně dokreslovaly kabaretní scény, kde začínali Jaroslav Hašek, Edvard

[52] Pánek J., Tůma O., str. 279.
[53] Pánek J., Tůma O., str. 280.

Bass, Vlasta Burian a další.[54] Umělecká avantgarda měla ve vývoji kultury zcela zásadní význam, neboť byla schopná svým opozičním, sociálně-kritickým až destruktivním obsahem oslovit kulturně perspektivní menšinu veřejnosti.[55]

Od počátku národní emancipace do první světové války prošel český národ nesmírně dynamickým a dramatický vývojem. Češi museli především dokázat, že jsou plnohodnotnými členy rodiny kulturních a tvůrčích národů. Zatímco na začátku následujícího věku již vstoupili do kontextu nejprogresivnějšího kulturního proudu- první předválečné avantgardy.[56]

2.3. Činoherní divadlo v Československé republice a za nacistické okupace

Dne 28. října 1918 vstupuje, jak konstatuje Národní výbor, československý stát v život.[57]

V českém prostředí sehrála kulturní sféra důležitou roli. Kultura byla fenoménem, který z počátku podmiňoval vznik a posléze ovlivňoval vývoj moderního českého národa. Vznik samostatného státu změnil podmínky pro rozvoj kulturního života, nezměnil však její význam v životě národů žijících na jeho území. Široký rozsah demokratických práv a svobod vytvářel příznivý rámec pro plnohodnotný rozvoj všech národních kultur. [58]

Česká kultura se začala prosazovat svými vnitřními hodnotami. Teprve po vzniku republiky se kultura mohla plně věnovat svému poslání. Vymizely národně obranné povinnosti a nové státně-reprezentační úkoly rozmnožovaly možnosti uplatnění uměleckých děl a přinášely do sféry kultury dostatečné materiální zdroje.[59]

V oné době vyvíjelo činnost nepřeberné množství stavovských, zájmových, kulturních, tělovýchovných a odborných organizací. Zvláštní místo svou početností

[54] Všichni jmenovaní vystupovali v kabaretu Červená sedma, kt. zahájila činnost v říjnu 1918.
[55] Pánek J., Tůma O., str. 289.
[56] Pánek J., Tůma O., str. 292.
[57] Tamtéž, str. 313.
[58] Tamtéž, str. 322.
[59] Tamtéž, str. 323.

měla Československá obec sokolská, nejvýznamnější tělovýchovná organizace, založená na národní a státotvorné ideologii.[60]

Vedle tvorby vysokých uměleckých hodnot se začíná rozvíjet „masová" kultura. Celá 20. léta jsou naplněná experimentováním, jež doprovázelo bouřlivý rozvoj všech oblastí umělecké tvorby. Od počátku 30. let se však začíná prudce měnit společenská situace a kultura je opět ve větší míře vtahována do sféry politické.[61]

Bezprostředně po první světové válce znovu prudce stoupl zájem české veřejnosti o divadelní scénu. Reprezentativní postavení si zachovávalo Národní divadlo v Praze. Krom dalších nesčetných profesně-divadelních, i soukromých divadelních scén, velký zájem vzbuzovaly kabarety. V menších městech nepravidelně vystupovaly cestující divadelní společnosti a znovu začínala ožívat bohatá ochotnická činnost divadelních souborů.[62]

V roce 1920 bylo během nacistických bouří v Praze násilně převzato z německých rukou Stavovské divadlo a poté celá řada dalších německých divadelních svatostánků. Také bylo toto období plodné pro výstavbu nových divadelních působišť. V divadelní režii a scénografii v ND doznívala pod vlivem Jaroslava Kvapila éra impresionismu a symbolismu. Ve Vinohradském divadle pod vedením Karla Huga Hilara se v protikladu rozvíjelo expresionistické pojetí, jež umožňovalo lépe reagovat na vkus diváků v této době.[63]

Na scénách profesionálních divadel byl uváděn pestrý repertoár. Vedle světové klasiky česká moderní tvorba. Z této doby je hodno vyzdvihnout postavu Karla Čapka, který velice napomohl svými díly zkvalitnit český divadelní program, z jeho děl si můžeme jmenovat například *Loupežníka, R. U. R.*, *Věc Makropulos* a v neposlední řadě velký ohlas nabyla hra napsaná společně s bratrem Josefem Čapkem *Ze života hmyzu*.[64]

Nejvýraznějším činem se stalo vytvoření Osvobozeného divadla, které se vyvinulo z prostředí avantgardy a zásluhu na jeho vzniku měli především Jiří Frejka, Jindřich Honzla a Emil František Burian. V roce 1927 se k této scéně

[60] Tamtéž, str. 321.
[61] Tamtéž, str. 324.
[62] Tamtéž, str. 325.
[63] Tamtéž, str. 325.
[64] Tamtéž, str. 326.

přidávají Jiří Voskovec a Jan Werich. Jejich vystoupení bylo velice podtrhováno hudební složkou skladatele a klavíristy Jaroslava Ježka.[65]

Česká kultura v letech druhé světové války neutichla. Přestože se němečtí okupanti v protektorátu snažili omezit a přizpůsobit svým potřebám všechny oblasti kultury a českého národního života, jejich rozvoj se jim nemohlo podařit zastavit. Vznikly desítky opatření okupantů, počínaje cenzurou tisku, rozhlasu, až po zákazy vydávání literatury, promítání filmů a provozování divadel. Umění si však našlo svoji cestičku k publiku, navzdory cenzuře a germanizačním snahám zaměřovala se tematika promítaných filmů i divadelních her na národní tematiku a obecně historickými reminiscencemi posilovala ducha sebevědomí a vzdoru českého národa. Zaznívaly tak v produkci tvorby značné narážky, jinotaje a podobenství srozumitelné pouze českým divákům.[66]

2.4. Vývoj divadelnictví po druhé světové válce

Navzdory politickým problémům a hospodářským obtížím byla první poválečná léta obdobím prudkého rozvoje v oblasti vědy a kultury. Československo se po válce okamžitě otevřelo světu. Na divadelních prknech se začala uvádět díla moderních dramatiků a v hudbě se začínal prosazovat jazz.[67]

Novými prvky politického systému poválečného státu se staly zájmové a masové společenské organizace. Princip organizační jednoty činil z těchto masových organizací mimořádně důležitou politickou a společenskou sílu. Zároveň započal mezi politickými stranami zápas o politické ovládnutí těchto seskupení, popřípadě o zaujetí důležitých pozic v jejich rámci. Významnou politickou silou se stalo Revoluční odborové hnutí (ROH) jako nejsilnější masová společenská instituce, kterou významně ovlivňovali komunisté. Další sdružení byly například Svaz českých zemědělců, sportovní a tělovýchovné spolky, Svaz české mládeže, jehož organizační jednota trvala pouhý rok. Nesmíme také opomenout prozatím stále působící jednotu Sokol.[68]

[65] Tamtéž, str. 326.
[66] Tamtéž, str. 354.
[67] Tamtéž, str. 377.
[68] Tamtéž, str. 370-71.

Velký zlom nastal mocenským převratem uskutečněným komunisty v únoru 1948.[69] Komunisté, popřípadě občané podporující politiku KSČ, se dostali do vrcholných funkcí různých organizací, z části již existujících a z části nově založených proto, aby napomohly ovládnutí společnosti. Ostatní organizace, které se komunistické ideologii počaly vymykat, byly zrušeny. Výrazně začala opětovně zasahovat cenzura, komunisté se snažili zlomit páteř národa úplným ovládnutím jeho ducha. Hranice umožňující přechod na cizí území byly uzavřeny. [70]

[69] Tamtéž, str. 387.
[70] Tamtéž, str. 394.

3. Zbraslavské ochotnické činoherní divadlo

3.1. Zbraslavské probuzení

V porovnání s ostatními kraji různě vzdálenými od Prahy přichází divadelní múza do Zbraslavi poměrně pozdě.

První pokusy o sehrání ochotnického divadelního představení učinili studenti o vakacích kolem roku 1820. Představení nebyla veřejná, ale konaná pouze pro okruh příbuzných a známých, jak zmiňuje ve svých vzpomínkách Jan Kaška.[71]

V září roku 1841 hráli na Zbraslavi pražští ochotníci, je pravděpodobné, že z Kaškovy iniciativy. Předvedli zde hry od I. F. Castelliho, A. Kotzebua, J. N. Štěpánka a V. C. Klicpery sehrané v českém jazyce.[72]

Až v roce 1844 vzniká myšlenka o sehrání divadla místními ochotnickými silami. Vedení se ujal spolumajitel cukrovaru Antonín Richter ml., zajišťující si spolupráci učitelů, kněžích a jiných čilých občanů, s nimiž si přál nejen uspořádat na Zbraslavi ušlechtilou zábavu, nýbrž i prospět dobročinnému účelu.[73]

Právě na jeho intervenci napsal vrchní Hrdlička krajskému úřadu dne 30. března 1844 o tom, co se zamýšlí. Aby bylo snáze a bez překážek získáno úřední povolení, neopomněli pořadatelé podotknout, že chtějí vedle českých her hráti také německé. Krajský úřad již 1. dubna příslib vrací s žádostí o rozšíření informací o tomto podniku a to o účel dobročinné akce, o udání charakteru a zaměstnání jednotlivých herců. Již 13. dubna 1844 je prosba opravena a zaslána zpátky. Bude se hrát ve prospěch místních chudých, a to tři představení česká a jedno německé. Dne 22. dubna 1844 vydal podkrajský hejtman Hawle příslib, v němž sděloval, že dekretem zemského gubernia z 21. dubna t. r. č. 2368 uděluje se zbraslavským ochotníkům povolení k divadelním představením ve prospěch chudých. [74]

[71] Kaška, Jan, str. 6 – 7.
[72] Turnovský, Život a doba J. K. Tyla, str. 157.
[73] Osmdesát let, str. 10.
[74] Osmdesát let, str. 10 – 11.

Divadelní ochotníci nastudovali dvě hry a to od Kotzebua *Nebezpečné sousedství* a „Originallustspiel“ od Őttingra *Die Getäuschten*. Z toho, že v čele celé kulturní akce stál Richter, lze usuzovat, že se hrálo v nějakém sále bývalého konventu čili v „cukrárně“ – jak se tehdy říkalo.[75] Z protokolů, které se nám dochovaly, se dozvídáme, že první představení se uskutečnilo z kraje června, na to následovaly další dvě inscenace konané koncem tohoto měsíce, poslední představení bylo sehráno ve dni 28. července 1844.[76]

V následujících dvou letech není o divadle na Zbraslavi žádné zmínky.[77]

Teprve až roku 1847 se hlásil nový pořadatel, domácí učitel úřednických dětí, František Hauser. Učitel žádal o povolení hráti k šesti českým a šesti německým hrám. Výtěžek z představení sliboval odevzdat dobročinnému účelu, a to věnovat peníze na založení dětské opatrovny. Svolení se mu dostalo dne 9. prosince 1847.[78]

Repertoár měli ochotníci poměrně široký, avšak nedá se přesně zjistit, co konkrétního hráli. Na seznamu her se objevily hry Štěpánkovy, Tylovy, Klicperovy a z německých autorů zde byli Kotzebue a Lembert. Hráno bylo na sále v Kotvě, hostinec č. 112. Prvé představení se konalo 19. prosince, poté se hrálo o Vánocích na den sv. Štěpána a na Tři krále roku 1848.[79]

I přes značný výtěžek, celkový výdělek nebyl toliko vysoký, protože na rychlo zřízené představení v provizorních podmínkách si vyžádalo značné náklady. Je zde například zmínka o vydání 4 zl. a 10 kr. za šminky Kaškovi. Kostýmy byly zapůjčeny rovněž od Kašky z divadla z Prahy za 10 zl. V pořadí třetí představení si vyžádalo vydání 25 zl., a to pro herce z Prahy, mezi jinými zde hostoval právě Kaška.[80]

Na zřízení opatrovny výnos dán nebyl, protože *„…nikde nebylo úhrady za její udržování“*[81]. Ochotníci společně s purkmistrem Stehlíkem, obecnými výbory a

[75] Po zrušení kláštera roku 1785 Josefem II., belgický šlechtic Joseph de Sauvaigne koupil klášterní konvent a začal v ně vyrábět cukr z cukrové třtiny. V roce1802 zde byla výroba cukru zastavena místnosti užívány jako vojenské obilní skladiště. O deset let později koupil továrnu A. Richter, který zde zavedl opět výrobu cukru a různých chemikálií.(Osmdesát let, str. 8).
[76] Osmdesát let, str. 11.
[77] Tamtéž, str. 12.
[78] Tamtéž, str. 12.
[79] Tamtéž, str. 13.
[80] Tamtéž, str. 13.
[81] Tamtéž, str. 13.

občany žádali českým dopisem ze dne 9. dubna 1849 kněžnu Mariannu Oettingen-Wallersteinovou[82], „*…aby rozhodla, by částka složená ku prospěchu dětské opatrovny byla věnována obci, nebo ku zřízení Národní stráže.*“[83]

Další představení se roku 1848 neuskutečnila. Politické dění tohoto roku přerušilo na téměř deset let ochotnickou práci v tomto regionu. Konaly se jen malé pokusy, jež neměly potřebný ohlas. [84]

3.2. První divadelní společnost na Zbraslavi

Vznik prvé ochotnické společnosti na Zbraslavi probíhal za velmi těžkých podmínek, neb Zbraslav žila pod vlivem německé vrchnosti a německy orientovaného vrchnostenského úřednictva, jež podobným aktivitám tolik nepřálo. Jediným svědkem událostí z let 1857 je starý zápisník[85] skromného rozměru, na jehož první stránce stojí:

„ZÁPISNÍ KNÍŽKA: přes provozování divadel v Zbraslavi od spanilomyslných pánů a panen ochotníků od 15. března 1857 k dobročinným účelům, jak v nitř následuje.“[86]

Ze zápisů zde uvedených se dozvídáme, že v roce 1857 ustavilo se sdružení divadelních ochotníků, které 15. března 1857 uspořádalo svůj první divadelní večer, při němž byly vypraveny dvě hry, *Žlutá zimnice a Tři otcové.* Začátek jejich kulturní činnosti byl velice zdařilý, své hry provozovali do roku 1865, za tuto dobu bylo uvedeno 24 her. Až na jednu hru byly všechny zbývající vypraveny za režie Františka Stejskala. Jemu pomáhal Václav Rys, dekorace maloval a herce líčil Matěj Štrejhuber a Pobuda napovídal. Různé divadelní rekvizity zapůjčil Jan Kaška. Hráno bylo povětšinou u pana Antonína Bolardta, jen čtyři hry byly představeny

[82] Od roku 1825 je Zbraslavské panství v držení rodu Oettingen-Wallersteinů, pánů z Hohenbaldernu a Socternu. 19. prosince 1910 je poté toto panství prodáno českému průmyslníkovi Cyrilu Bartoňovi z Dobenína.
[83] Tamtéž, str. 13.
[84] Informace jsou převážně brány z pramenů archivu panství zbraslavského, které seskupila a v publikaci Osmdesát let…uveřejnila Zdenka Nyplová.
[85] Osmdesát let, str. 19.
[86] Citace názvu dokumentu, uložení je dnes bohužel neznámé, Místopis českého amatérského divadla, str. 330.

v pivovaru v místnosti Valečkách, kam bylo jeviště na přechodnou dobu tehdejším sládkem Horstem Baumannem přestěhováno.[87]

Za zmínku jistě stojí názvy některých her, které zde byly vypraveny: *Tři otcové; Po půl noci; Oba lístky; Liška nad lišku; Pan Čapek; Jeden z nás se musí oženit; Husička z Podháje; Paní Marjánka, matka pluku; Prsteny; Přítel v nouzi.*[88]

Mimo ochotníky na zbraslavské scéně pohostinsky hráli roku 1860 členové pražského divadla Jan Kaška, paní Eliška Pešková a Karel Šimanovský.[89]

Čistý výnos všech představení a dvou plesů byl věnován na zakoupení uhlí a soli pro místní chudé a jiným dobročinným účelům.[90]

Představením *Přítel v nouzi* ze dne 25. června 1865 se uzavřela na dlouhou dobu činnost zbraslavských ochotníků.[91]

3.3. Družstvo divadelních ochotníků Hálek

Zásluhou J. Liehmanna, A. Nesněráka, F. Stejskala, J. Truhelky, J. Tumplackýho, V. Vágnera, J. Vlčka, J. Zoubka a jiných přívrženců byl 19. srpna 1875 utvořen kroužek divadelních ochotníků. Stanovy spolku pocházejí z 9. února 1876, podepsány Liehmannem.[92]

Toto divadelní sdružení sehrálo několik českých představení na jevišti, postaveném v místním Zbraslavském zámku. Jako příklad si můžeme uvést hru *Vězení,* jež byla sehrána roku 1878 za laskavého svolení knížete Oetinga Wallersteina. Další hry, které se na repertoáru místního spolku objevily, byly: *Ze života lorda Sheridana* (1978), *Katovo poslední dílo* (1979), *Rozpustilí kluci ve škole.* Tento spolek prozatím ve smyslu spolčovacího zákona neměl právní ustanovení. Mezi léty 1879 - 1882 nevykazoval kroužek žádnou činnost. Roku 1882

[87] Osmdesát let, str. 20.
[88] Grossmann, B., Osmdesát let. Náš repertoár. In: Osmdesát let, str. 20.
[89] Osmdesát let, str. 20.
[90] Tamtéž, str. 20.
[91] Tamtéž, str. 20.
[92] Stanovy divadelního spolku Hálek na Zbraslavi z r. 9. 2. 1876, (souk. sb. F. Kadlečka).

byl kroužek přeměněn v řádný spolek pod názvem: *Družstvo divadelních ochotníků Hálek.*[93]

Na první valné hromadě jednoty Hálek konané v prosinci 1882 byl zvolen předsedou okresní tajemník Josef Liehmann a za režiséra si určila jednota Jana Houbatku. Svoji činnost zahájilo družstvo 17. prosince 1882 hrou *Svědomí* na nově utvořeném jevišti v Kotvě, kde se hrálo nepřetržitě až do závěru roku 1891. Druhá hra, jež byla uvedena, nese název *Chudý písničkář.* Počátkem léta 1883 bylo situováno jeviště na zahradu hostince u Kotvy a zde ve dni 30. června byl poprvé sehrán Tylův *Strakonický dudák* za režie obětavého ochotníka Vojtěcha Schmatta.[94] V roce 1888 je zvolen za jednatele spolku František Eck, který se brzy stává blízkým spolupracovníkem V. Schmatta. Schmatt ve hře *Václav Hrobčický z Hrobčic* dne 15. prosince 1889 oslavil své padesáté vystoupení na jevišti.[95]

15. března roku 1890 bylo rozhodnuto členstvem spolku o rozšíření činnosti družstva a divadelní spolek Hálek byl přeměněn na Divadelní, literární a pěveckou jednotu Hálek. Počátkem roku 1892 změnilo divadlo prostory, přestěhovalo se do nového většího sálu u Vejvodů. A již 27. března jako první představení zde byly vypraveny Vrchlického *Exulanti* k uctění památky Jana Ámose Komenského.[96] Dne 7. srpna 1892 byly sehrány dvě aktovky *Po dvou měsících* a *Starší závazky*, a o čtyři měsíce později J. Liehmann dovršuje své padesáté vystoupení v hrách *Zkažená krev* a *Tři ženichové*. V předvečer prvního sjezdu hasičské župy Kazín byla vypravena 29. září 1894 hra *Na Valdštějnské šachtě*. I v dalších letech byla udržována činnost divadla na velmi dobré úrovni. Bohužel vedení spolku upřednostňovalo literární zaměření instituce a výtěžek divadelních představení byl používán především na úhradu potřeb literárního odboru a divadlo bez potřebných peněz na údržbu a opravy pomalu pustlo, až nakonec jeho činnost byla koncem roku 1900 zastavena. Na Valné hromadě konané 15. ledna 1901 bylo rozhodnuto, aby byl z divadelního odboru utvořen samostatný spolek, kterému po řádném ustavení bude předán celý inventář včetně divadelní knihovny. Poslední divadelní večer uspořádalo toto

[93] Stanovy družstva divadelních ochotníků Hálek ve Zbraslavi schválené výnosem veleslaveného c. k. místodržitelství v Praze ze dne 14. Srpna 1883 číslo 51. 916, (E/38 b).
[94] Osmdesát let, str. 21 – 22.
[95] Tamtéž, str. 22.
[96] Tamtéž, str. 22.

divadelní družstvo 16. března 1902.[97] Sehrány byly aktovky *Hodinu manžely* a *Maloměstské tradice*. Tím byla završena dvacetiletá činnost jednoty Hálek, která za svoji dobu působení vypravila 144 her. Mezi režiséry se vystřídali Schmatt, Eck, Hubatka, Liehmann a další. V uplynulých letech nejčastěji účinkovali, vyjma režisérů, Šíma, Neuberg, Lepšík, Poláčak, Hudeček atd., z ženského zastoupení např. Šímová, Vízková, Dvořáková, Kolaříková a další.[98]

3.4. Družstvo divadelních ochotníků na Zbraslavi

Z popudu pár jedinců bývalého divadelního odboru jednoty Hálek byla konána ve dne 28. října 1902 schůze přátel ochotnického divadla. Na této schůzi byl po projevu F. Ecka ustaven samostatný spolek Družstvo divadelních ochotníků na Zbraslavi (dále již DDO). Zakládajícími členy byli Matěj Drchota, Bohuslav Grossmann, Frederik Kabeláč, Richard Novotný, Václav Neuberg, František Týgl a Antonín Zach. Zároveň na tomto zasedání byly schváleny stanovy a F. Eck zvolen předsedou přípravného výboru.[99]

Dle stanov účelem DDO bylo pěstování života společenského a rozšiřování vědomostí k povznesení tříd veškerých. Prostředky k dosažení tohoto účelu byly pořádání divadelních představení k různým dobročinným účelům, dále deklamatorní, taneční a jiné společenské zábavy a mimořádné příjmy. Řádný spolek měl v čele předsedu, místopředsedu, dále režiséry, jednatele, pokladníka, knihovníka, správce domu, náhradníky členů vystoupivších z výboru. Jednatelská řeč byla česká. Každý rok se vždy v lednu svolávala řádná valná hromada, zde se volil předseda a členové do dalších funkcí, předkládá se vyúčtování za minulé období a dále se řešili například usnášení o přetvoření spolku, rozpuštění spolku, účasti družstva na různých divadelních soutěžích či hostování mimo své působiště. [100]

Do roku byl předán inventář i divadelní knihovna. Teprve 13. prosince 1903 zahájil spolek svoji činnost, krátce předtím byl zvolen nový výbor s předsedou

[97] Místopis českého amatérského divadla, str. 330.
[98] Osmdesát let, str. 23.
[99] Stanovy Družstva divadelních ochotníků ve Zbraslavi 28. 10. 1902, (E/38b).
[100] Tamtéž

dr. Antonínem Sobotkou. Za režie Františka Ecka byla k tomuto datu vypravena Svobodova hra *Směry života.*[101]

Ve dnech 30. a 31. července 1904 se uskutečnil sjezd ÚMDOČ.[102] V neděli se dopoledne konalo sjezdové jednání a odpoledne za účasti spolků a za četného obecenstva byl položen věnec k pomníku básníka Vítězslava Hálka. 2. září 1905 hostila zbraslavská scéna ochotníky, studenty ze Smíchova, kteří sehráli Halbeho *Mládí.* Čistý výnos se věnoval fondu pro postavení Husova pomníku ve Zbraslavi. V rámci oslav dvacetiletého trvání tělocvičné jednoty Sokol ve Zbraslavi se hrál 7. září 1907 Stroupežnického *Václav Hrobčický z Hrobčic.* Dne 31. března 1912 se uskutečnil slavnostní večer na počest Františka Ecka, jenž byl jmenován čestným členem DDO, při této příležitosti bylo sehráno představení od Šuberta *Probuzenci.* Téhož roku hostovala na Zbraslavi Jednota Tyl z Modřan představivší Ročkovu hru *Červ.*[103]

Do klidného a radostného života divadelních ochotníků pronikla zpráva o sarajevském atentátu. Nikdo prozatím netušil, že bude mít za následek rozpoutání první světové války. V zápětí následoval odchod mnohých zbraslavských nadšenců na dějiště tohoto strašlivého dramatu, činnost spolku byla tím sice oslabena, ale ne zastavena. Noví pracovníci nastoupili na opuštěná místa pod vedením O. Mitrovského. Již 14. září 1914 jest vypravena hra Elišky Peškové *Furiant*. Dále toho roku Svobodovy *Směry života*, *Julinčiny vdavky* od Olivy a Skružného *Žabec*. I v následujících letech válečných život na jevišti neustal, vypraveno bylo celkem 34 her ve prospěch válkou nejvíce postižených spoluobčanů a školní mládeže. Dne 22. července 1917 soubor hostoval v Modřanech, kde uvedl Valentovu hru *Zajatcův návrat*. Tato hra byla o něco dříve vypravena s velkým úspěchem také na zbraslavské scéně.[104]

Milovníci vlasti si nenechali ujít žádnou významnou událost českého národa, a to i přesto, že válečná doba byla náročná, možná právě proto. V polovině května 1918 byly v Praze pořádány veliké slavnosti padesátého výročí položení základního kamene Národního divadla. Právě tyto slavnosti se staly velkou národní

[101] Osmdesát let, str. 23.
[102] Družstvo divadelních ochotníků na Zbraslavi se stává členem ÚMDOČ (Ústřední Matice Divadelního Ochotnictva Československého) roku 1904.
[103] Osmdesát let, str. 24.
[104] Tamtéž, str. 24 – 25.

manifestací. Zúčastnily se jí také další národy - Slováci, Srbové, Chorvati, Slovinci, Rumuni i Italové. Účastníci se této akce přijeli 18. května za vedení spisovatele Jaroslava Kvapila parníkem na Zbraslav. Již 20. května c. k. rakouské úřady vydaly zákaz pořádání průvodů, schůzí, projevů a nošení slovanských trikolor. Jihoslovanské mládeži byl dán příkaz, aby ihned opustila Prahu. Zbraslavské družstvo vzpomnělo dne 19. května 1918 tohoto významného jubilea slavnostním představením Jiráskovy hry *Kolébka*.[105]

V rámci oslav Vítězslava Hálka byla odehrána 29. června Vrchlického *Noc na Karlštějně*. Téhož roku byly hrány *Malý lord* a den před vznikem samostatného československého státu 27. října Štolbova *Zlatá rybka*. Je nutné aspoň na okraj poznamenat, kdo se této ochotnické činnosti v údobí válečném v největším rozsahu účastnil. Byli to Mitrovský, Antoš, Obraz, Mrázek a další. Z dámských řad můžeme jmenovat například Zukalovou, Malou, Antošovou a Vejvodovou.[106]

Při prvním představení v osvobozeném státě byl sehrán 24. listopadu Šubertův *Jan Výrava* za režie H. Svobody a V. Rady. Hra byla přijata s velkým nadšením a již 1. prosince pro úspěch opakována.[107]Do radostné chvíle velice bolestně zasahuje informace o skonu dlouholetého předsedy DDO dr. Antonína Sobotky, jenž vedl divadlo do roku 1914, poté se jeho pozice ujal Emanuel Neumann, kterého nahradil v roce 1917 Václav Rada. Po dvou letech dne 19. ledna 1919 byl postaven do čela spolku kronikář a zasloužilý ochotník František Eck.[108]

V prvním poválečném roce ochotníci odehráli hry *Rozkošná příhoda*, *Přítěž, Poslední muž*, *Povodeň* a dne 27. října k oslavě I. výročí vzniku samostatného státu československého vypravena *Žena legionářova.* V roce 1920 byla uvedena 7. března Jiráskova *M. D. Rettigová* v rámci oslav 60. narozenin prvního prezidenta T. G. Masaryka a 28. října *Zvony* od Robla. Následujícího roku ve dnech 27. a 28. srpna byla divákům představena *Lucerna*, jež byla hrána na oslavu 70. narozenin Aloise Jiráska. Za režie kapitána E. V. Vosky vypraveno 8. a 9. října 1921 Hilbertovo *Jejich Štěstí*, které bylo opakováno 27. listopadu na ochotnické scéně v Dobříši. Od tohoto autora též sehrán kus *Pěst*. K oslavě 5. výročí samostatnosti se hrál 27. a 28. října 1923 Mahenův *Jánošík*. V rámci oslav

[105] Tamtéž, str. 25.
[106] Tamtéž, str. 25.
[107] Tamtéž, str. 26.
[108] Tamtéž, str. 26.

500. výročí smrti Jana Žižky z Trocnova byl uveden 11. října 1924 Jiráskův *Jan Žižka*. Opětovně si divadelníci připomněli pana prezidenta T. G. M. a k jeho 75. narozeninám dne 8. března 1925 uvedli hru *Vdavky Nanynky Kulichovy.* Slavnost otevření okresní výstavy ve Zbraslavi ve dni 29. června 1926 byla zahájena Tylovou hrou *Paličova dcera*. O měsíc později zbraslavští oslavili odhalení pamětní desky Vítězslavu Hálkovi, jenž zde v letech 1872- 1873 pobýval. Při oslavách Husových a Zborovských sehrán 5. a 6. července 1927 Tylův *Jan Hus*.[109]

Následujícího roku byla dokončena výstavba památníku obětem první světové války od akademického sochaře J. F. Žáka. V podstavci pomníku ve schránce byl umístěn pamětní spis, v němž je napsáno: *„Vám, kteří budete otvírat tuto schránku, ať po časech klidných nebo bouřlivých, odevzdáváme tyto paměti s připomínkou, že pomník byl budován občany staroslavné Zbraslavi k uctění svaté památky těch, kteří zemřeli pro svobodu rodné země buď v cizích službách, nebo jako legionáři, v naději že již nikdy nebude nutno, aby svoboda musela být vykupována tak těžkými oběťmi".* V předvečer jeho odhalení, 30. června 1928 byli uvedeni Jiráskovi *Psohlavci.* V témže roce došlo k změně ve vedení DDO, kdy byl do čela družstva postaven neúnavný pracovník a příslušník staré ochotnické rodiny Kvěchovy z Kamenice nad Lipou, František Kvěch. Za spolupráce místních korporací byla uspořádána 28. října 1928 oslava 10. výročí trvání naší svobody, k této příležitosti hrána Hilbertova aktovka *Domů.* Téhož roku vypravena Legrova hra *V Zakletém zámku.*[110]

Činnost spolku dál nerušeně pokračuje, 8. a 9. března 1930 bylo připomenuto významné jubileum 80. narozenin prezidenta T. G. M. vypravením Tylova *Strakonického dudáka* v režii Fr. Obraze. V záznamech se dočítáme, že se jednalo o úspěšné představení, protože hercům i obecenstvu sedí hra lidová. 20. dubna se hraje Maughammův *Posvátný plamen*. Dva měsíce nato otevírá tělocvičná jednota Sokol na Zbraslavi svůj vlastní stánek, v rámci této události uvedena 7. a 8. června Jiráskova *Lucerna.* Režisér Obraz si stěžoval na špatnou návštěvu zkoušek, protože venku bylo krásné počasí, přesto zdařilé představení. V témže roku soubor hostoval v Čisovicích, kde se představil 28. června Svobodovou hrou *Poslední muž*. Dále se

[109] Tamtéž, str. 26 – 27.
[110] Osmdesát let, str. 28.

hrála *Popelka Pettsy* od Barry Canners a v rámci oslav 28. října sehrána od Jesenské hra *Je veliká láska na světě*. Poslední hrou vypravenou v tomto období se stal *Synáček* v hlavní roli s Jiřím Magličem.[111]

Následující rok byla 8. března uvedena rozvláčná Medkova hra *Srdce a válka*. 12. dubna se obecenstvo bavilo při hře od Hlavatého *Mlsní kocouři*, ve které si zařádili komici Obraz a Mrázek. 24. května byla vypravena veselohra *Zlaté časy*. Dále sehrána fraška *Aj, Aj, Aj*. K významnému 28. říjnu divákům ke zhlédnutí nabídnuta *Matka Kráčmera*. Do konce roku uvedeny *Choulostivá historie* a od Scheinpflugové *Okénko*.[112]

Dne 10. února 1932 umírá ve věku 67 let Václav Rada, dramatický spisovatel, herec, dramaturg, režisér a knihovník města Zbraslav. Osobní přítel Václava Beneše Třebízského a rodiny Otýlie Sklenářové – Malé. Rovnocenným nástupcem ve funkci dramaturga se stává Olga Svobodová. Do 28. října včetně byly odehrány hry: veselohra *Na Letním bytě*, *Malajský šíp*, Wernerův *Komediant Hermelín* a Konrádova *Kvočna*, pětidílná hra z rodinného prostředí v hlavní roli se Sobotkovou.[113] 26. listopadu uveden divadelní kus z repertoáru Vlasty Buriana, od Bernauera a Ostereichera *Konto X*. Hra prý byla vděčná, líbila se. Krátce nato sehrána aktovka *Holčička* a 25. prosince od srbského spisovatele Nušiče čtyřdílné drama *Pustina*. Celému tomuto představení byl přítomen spisovatel Vladislav Vančura se svým přítelem Jindřichem Plachtou, toto představení oba jmenovaní v závěru večera zhodnotili pochvalně.[114]

Roku 1933 měla v březnu úspěch veselohra *Srdce na uzdě*, bohužel při malé účasti diváků. Dále se hrálo - *Otec*, aktovka *Žárlivci* a z kraje listopadu populární Nušičova hra *Paní mistrová*. Tato komedie byla s chutí a dobře zahraná, četnému obecenstvu se líbila, a tak byla hrána také 25. prosince ve Velkých Popovicích. Cesta tam byla dramatická, protože vozovka byla zledovatělá, ale ochotníci šťastně dojeli a odvedli velmi zdařilé představení.[115]

[111] Materiály k historii DDO shrom. Vlastivědným klubem roku 1968, str. 1 -2 (dále jen Materiály k historii DDO)
[112] Tamtéž, str. 2 -3.
[113] Kniha jednatelská z let 1932-1937, (B/38).
[114] Tamtéž.
[115] Tamtéž.

Z kraje nového roku byl uveden Armstrongův kus *10 minut alibi.* Jedná se o neobvyklou detektivku, protože vrah je od počátku hry znám. Představení působilo prý dokonale, pravděpodobně díky četným řádně nacvičeným zkouškám. Následovala hra *Pozor na dopisy*. Družstvo se již delší dobu potýkalo s komplikacemi ohledně nových prostor pro provozování své činnosti. Po 43 letech nepřetržitého působení na jevišti v sále hotelu Vejvoda byl spolek nucen hledat nový útulek a dne 1. září se stěhoval do sokolovny. 27. a 28. října zde uvedl první představení, a to Zeyerova a Sukova *Radúze a Mahulenu*. Sukovu scénickou hudbu zahrál orchestr pod vedením Jaromíra Vejvody. V hlavních rolích účinkovali slečna Hronková a H. Svoboda, režie se ujal F. Obraz.[116]

Následný rok zahájila za velmi četné návštěvy Štechova veselohra *Třetí zvonění*. Dne 6. dubna 1935 se pořádala slavnost ku 100. narozeninám Vítězslava Hálka. A koncem tohoto měsíce uvedena detektivka *Černá věž* plná vděčných rolí v režii H. Svobody. Poprvé ochotníky líčil místo pana Gaudka pan Pecháček ze Žižkova, práci zvládl velmi dobře. Dne 6. října veřejnosti byla představena *Svatba pod pokličkou* a 3. listopadu uvedena *Čára přes rozpočet*. Zde se poprvé setkáváme se jménem Jendy Touška, jenž sehrál roli kominíka. Za slabé účasti publika byl tento rok zakončen konverzační veselohrou *Miláček*.[117]

Následovalo opětovné slavení, tentokrát již 86. narozenin prezidenta T. G. M., k jeho poctě byla vypravena hra *Jízdní hlídka* ve dnech 7. a 8. března 1936. Jednalo se o drama z 1. světové války. Zde mile překvapil novou výpravou Jiroušek, který se stává pro Družstvo činitelem nepostradatelným. 4. dubna vychází v *Národních listech* článek o DDO ve Zbraslavi, které sehrálo Langrovu *Jízdní hlídku.* Ve výstižném proslovu zhodnotil význam tohoto vlasteneckého dramatu ruský legionář Hrdlička. Zbraslavští ochotníci prý opět dokázali, že jsou schopní rozvinout své umělecké a tvůrčí síly. Hra zanechala hluboký dojem v srdcích místního obecenstva plně zaplňujícího sokolovské hlediště. Četaře Matějku dobře představoval Svoboda, Fr. Obraz sehrál blouznivě tesknícího Kalaše a v úloze Soukupa vynikl Pštross. Je nutno též zdůraznit výkon J. Zoubka v úloze Sajdla. Nadšeně žvanivým hrdinou Haškem se stal Weisskop, i další role byly obsazeny a sehrány přímo skvěle.[118]

[116] Tamtéž.
[117] Tamtéž.
[118] Družstvo divadelních ochotníků ve Zbraslavi. Národní listy- večerník, Praha 4. 4. 1936, str. 3.

V dubnu divadlo uvedlo dramatickou novinku *Lidé na kře*. V květnu navštívila Zbraslav početná skupina hraničářů z Maršova, pro něž se hrál *Václav Hrobčický z Hrobčic*. V srpnu uvedena hra ze studentského prostředí, jež je také realizována mladými členy spolku, od Hodgeho *Vítr a déšť*. S ohledem na to, že to byl první samostatný pokus mladých, bylo to zdařilé představení. Ještě téhož roku na paměť 100. výročí úmrtí K. H. Máchy 15. listopadu hrou *Básníkova Láska* bylo zakončeno toto plodné období. [119]

V posledních letech nejčastěji v rámci DDO účinkovali: Fr. Obraz, K. Mrázek, H. Svoboda, Fr. Kvěch, Sobotková, Vaidlová, Zukalová a další. [120]

V roce 1937 slaví Družstvo divadelních ochotníků 80 let českého ochotnického divadla ve Zbraslavi slavnostním uvedením Tylova *Strakonického dudáka*. Za uplynulých 80 let nastudovali zbraslavští ochotníci 399 divadelních her a výbor se rozhodl sehrát k jubileu cyklus několika inscenací.[121]

Krom *Strakonického dudáka* byly uvedeny v rámci cyklu tyto kusy: *Maryša* od bratří Mrštíků, jednalo se o představení soutěžní za soudcování poroty pražského okrsku ÚMDOČ. Zbraslavské družstvo se umístilo v první kategorii mezi nejvyspělejšími spolky na čtvrtém místě, mezi venkovskými na 1. místě. Třetím představením byl 5. a 6. června Mahenův *Jánošík*. Toto představení mělo relativní smůlu, protože v posledním týdnu musela být učiněna změna v obsazení hlavní úlohy pro úraz Hynka Svobody. Hlavní role se zhostil Jiří Maglič, bylo mu vytýkáno, že hrál málo energicky a ostatním členům, že hovořili příliš tiše. O měsíc později se na jevišti předvedla hra *Plukovník Švec*, Medkovo drama národního hrdiny československých legií sehrané k oslavě 20. výročí bitvy u Zborova. Dalšími hrami byly *Houpačka* a Langrův *Grand hotel Nevada*. Cyklus uzavíral Synkův divadelní kus *Noční služba.* Hra z redakčního prostředí i přes velice zdařilé výkony herců – Hamplová, Zoubek, Svoboda, Štěpán, Hornek, Náhlík, byla diváky ne zcela dobře pochopena a výkony účinkujících tak nebyly dosti doceněny.[122]

[119] Materiály k historii DDO, str. 8 – 9.
[120] Osmdesát let, str. 29.
[121] Osmdesát let, str. 30.
[122] Materiály k historii DDO, str. 9 – 11.

K 13. únoru 1937 došlo ke změně stanov spolku. Stanovy, které platily od roku 1903, pozbyly platnosti. Spolek byl i dle změněných stanov spolkem nepolitickým a nesměl vyvíjet politickou činnost.[123]

3.5. Ochotnická divadelní činnost od roku 1938 – 1950

Na lednové valné hromadě r. 1938 byl novým dramaturgem zvolen dr. Václav Franěk. 8. května byl uveden Tylův *Pražský flamendr*. Jednalo se o velice zdařilé představení. Další hra, již ochotníci uvedli na zbraslavských prknech, byla *Madla z cihelny*. Detektivní představení *Půlnoční vlak* bylo, ku podivu ostatních, taktéž úspěšné, přestože většina účinkujících hrála poprvé v životě. Na začátku srpna byla sehrána Devalova hra *Továryš* za spoluúčinkování člena ND J. Steimara a nápovědy z ND. Vzhledem k přítomnosti prominentního hosta se všichni vypnuli k dobrému výkonu. Politické události druhé poloviny toho roku vrhly svůj stín i na život Družstva divadelních ochotníků. Družstvo, jako nejstarší kulturní spolek ve Zbraslavi, si bylo vědomo svého poslání a vracelo se k našim dobrým starším autorům. Protože výročí 28. října se pochopitelně slavit nesmělo, až 3. prosince sehráli ochotníci hru L. Stroupežnického *Naši furianti* v režii H. Svobody.[124]

V následujícím údobí oslavil padesátileté výročí divadelní činnosti předseda družstva František Kvěch. V tomto roce pod společným názvem *Mikuláš Dačický z Heslova* sehrán od Stroupežnického *Zvíkovský rarášek* a dále *Paní Mincmistrová*. V produkci mladšího osazenstva uvedena Snížkova hra *Příklady táhnou*, v režii Zoubka *Dvě paní Carrolové* a v režii Svobody *Poslední muž*. Ve dnech 4. a 5. listopadu byl vypraven Šamberkův *J. K. Tyl*. Scénickou hudbu A. Dvořáka zahrál orchestr Jaromíra Vejvody. Rok byl zakončen Vrchlického *Nocí na Karlštejně.* [125]

Roku 1940 se Družstvo divadelních ochotníků poprvé zúčastnilo Jiráskových ochotnických slavnostní v Hronově. Zástupci družstva se informovali o podmínkách hronovských soutěží a rozhodli se zúčastnit v příštím roce s více členy. V tomto

[123] Výměr spolku DDO ve Zbraslavi, Zemský úřad v Praze dne 28. 4. 1937, (souk. sb. F. Kadlečka).
[124] Materiály k historii DDO, str. 11- 13.
[125] Tamtéž, str. 13- 14.

roce sehrálo DDO tyto hry - *Velbloud uchem jehly*; *Paličovu dceru*; *Moudrou Penny*; *Hoši, dívky a psi*; *Kolébku*; *Léto*; *Soupeři* a *Večer tříkrálový*.[126]

Následujícího roku se podmínky pro divadelní činnost začaly dramaticky zhoršovat až nakonec při představení Jiráskovy *Lucerny*, přerušil hru zákrok četníka. Při scéně pod lipou a při posledních symbolických slovech mlynáře *„Běda vašim pomahačům!“* představení skončilo. Než se stala tato událost, družstvo stačilo ještě uvést na počátku tohoto roku *Poupě z Pivovarské zahrádky* a *Sluneční paseku*. [127]

Tohoto roku se ustavil k 30. červnu „soubor mladých“ při DDO ve Zbraslavi na základě dohody mezi ÚMDOČ a Mládeží národního souručenství (MNS). Již 22. března se uzavřela dohoda DDO s místní skupinou MNS o kulturní spolupráci.[128]

Předseda DDO dr. Franěk a dramaturg J. Zoubek vedli v roce 1942 jednání o možnosti hrát divadlo v sokolovně. Říšští zplnomocněnci ale tuto možnost zamítli, že prý se napřed musí rozhodnout, jak bude naloženo se sokolským majetkem. Tím byla činnost Družstva na čas odložena. Přece se podařilo odehrát 22. a 23. dubna Štechovu hru *Habada a Jordán*. Po této inscenaci byla činnost spolku přerušena vyhlášením stanného práva. Po jeho zrušení hostovala ve městě Macháčkova společnost. V ochotnickém světě se celoplošně objevovaly příznaky počínající krize. Stávalo se, že častým odříkáním rolí se musely úlohy přeobsazovat, studování her se prodlužovalo, termíny se odkládaly apod. DDO na Zbraslavi se však snažilo ze všech sil ve své práci nepolevit. Nastudovalo a sehrálo Poláchovu detektivku *Vrah jsem já* a dále v režii dr. Fraňka hru Tetauera *Život není sen* za spoluúčinkování Jiřiny Štěpničkové v roli B. Němcové. Představením Jiráskovy *Vojnarky* oslavilo DDO 40 let ochotnické činnosti B. Grossmanna.[129]

V létě téhož roku se zúčastňuje osm členů Družstva současně s některými členy Propagačního odboru Církve Československé Jiráskova Hronova. Navštěvovali tam ochotnické školení prvého stupně a zároveň se v Hronově domlouvali se členy ÚMDOČ, že uspořádá pro členy DDO divadelní školení na Zbraslavi. První přednáška se konala 18. listopadu 1942. Prof. K. Rektorisová promluvila o jevištní

[126] Tamtéž, str. 14 – 15.
[127] Tamtéž, str. 16.
[128] Stvrzení o ustanovení MNS na Zb. z 30. 6. 1941, dohoda o kulturní spolupráci z 22. 3. 1941, (E/38 b).
[129] Materiály k historii DDO, str. 16-17.

mluvě v praxi. Ve dnech 13. a 14. února 1943 se uskutečnily přednášky dvě, vedené prof. Otou Minaříkem, jenž hovořil na téma Příprava herců a o Práci režisérově. Ve snaze o další divadelní vzdělávání usnesl se výbor Družstva pořádat pro členy spolku v rámci divadelní školy literární a recitační večery. Prvý takový večer, Večer Jaroslava Vrchlického, se konal 27. března za spoluúčinkování paní Evy Vrchlické, členky ND, která pronesla úvodní slovo a přednesla ukázky z lyriky svého otce, další díla recitovali členové DDO. 26. dubna byl uspořádán Boučkovou Večer balad a romancí. Recitováni byli například Machar, Vrchlický, Neruda, Bezruč či Wolker. Dále se konal recitační večer překladů Karla Čapka z moderní francouzské poezie a na počátku června pásmo ze života Hany Kvapilové, slavné české dramatické umělkyně, dle její korespondence a literární pozůstalosti. Příštího roku byl jeden recitační večer vyčleněn pro J. K. Tyla. Nejenže školení splňovalo svůj účel, ale také pomáhalo překlenout období, kdy vzhledem k válečným poměrům a k okupaci bylo pořádání ochotnických divadelních představení stále více ztěžováno. Tyto večery konané pouze pro členstvo byly veřejnosti zakázány, udržely členy spolku v kondici a díky nim také divadelníci neztráceli kontakt s lidmi, se kterými se dříve setkávali často na jevištních prknech. [130]

Divadelní činnost, byť v pozměněné podobě, během druhého světového konfliktu rozhodně zcela neutichla, důkazem nám může být např. článek věnovaný ochotníkům: *Několik slov venkovským ochotníkům* v rubrice *Divadlo lidově výchovné tj. ochotnické* ze sborníku ÚMDOČ z r 1943-44. Z textu se dozvídáme, jak správně vybírati divadelní hry, jak vhodně obsazovat role, dále jest zde řečeno několik slov o výpravě hry, nápovědě a líčení. Co se týče divadelního líčení, je zde uveřejněna reklama na firmu *Drogerie - Zdeněk Krupica*, jež zaručeně dodává ta nejlepší.[131]Následují další a další rady, jež budou moci členové divadelních spolků zanedlouho opět v praxi plně využít. Je tedy více než pravděpodobné, vzhledem například ke zbraslavským ochotníkům, že lidé různých ochotnických spolků, pokud nemohli zrovna prováděti svoji činnost veřejně, zaměřovali se na pilné studování, vybrušování svých výkonů a chystání různých vystoupení v budoucnosti potají v zázemí.

[130] Materiály k historii DDO, str. 18.
[131] Sborník ÚMDOČ, 1943-4, str. 37 – 83, (E/38 b).

Pokud se jedná o termíny divadelních představení na sokolském jevišti v roce 1943, musíme konstatovat, že tento rok byl pro práci Družstva velmi nepříznivý, neb se v oněch prostorách nacházela německá muniční továrna. Ochotníci byli odkázáni na milost správce budovy německé národnosti pana Brauna. Členové Švagr, Dvořák, Burian, Náhlík a Trojánek byli odvedeni za pracovní povinností do Říše. V důsledku toho se utvořily překážky jak ve výběru samotných her, tak také ve zkoušení a obsazování rolí. Na jevišti mohli divadelníci zkoušet pouze za předpokladu, že se jednalo o hru německého autora. Aby se divadelníci vymanili tomuto nakázání ze strany Brauna, slibovali mu, že něco sehrají, prý je pochopitelně ani nenapadlo, aby něco německého nazkoušeli. Hlavní bylo překonávat překážky a nepřízeň doby, poskytovat stále svému obecenstvu dobré a poctivé zbraslavské ochotnické divadlo.[132]

Toho roku se podařilo Družstvu sehrát Macháčkovu hru *Ženichové* a od J. Vrchlického *Námluvy Pelopovy*. Členové spolku konstatovali, že se jednalo o krásné představení, jen bohužel účast nebyla toliko veliká vzhledem k nevhodným termínům v týdnu. Dále bylo možno zhlédnout od Calderona divadelní kus *Dáma a skřítek*.[133]

V polovině února roku 1944 zavzpomínali členové na stoletou ochotnickou činnost DDO a k tomuto významnému jubileu zahráli Minaříkovu *Zorku*. Situace ohledně termínů konaných představení se nelepšila, z důvodu biografu, soboty a neděle nebyly spolku přístupné, a tak se počalo uvažovati, kde jinde by se dalo hráti. V dubnu se uváděla pohádka pro nejmenší v režii J. Magliče *Dlouhý, široký a bystrozraký.*[134]

S populárním hostem, paní Jiřinou Štěpničkovou v hlavní roli, měla být ve dnech 8., 9. a 10. května 1944 sehrána *Maryša.* Z jednatelské zprávy z roku 1946, která se retrospektivně vrací k činnosti spolku za války, se dozvídáme, že tato hra byla pro politickou nespolehlivost členů Družstva zakázána.[135]

V červenci byla odehrána *Tvrdohlavá žena*, kde Zlatohlava ztvárnil Haase. Majetek Družstva, který byl uskladněn v restauraci U Procházků, musel být

[132] Materiály k historii DDO, str. 19.
[133] Tamtéž, str. 19.
[134] Tamtéž, str. 20.
[135] Zpráva jednatele ze dne 5. 1. 1946, (E/38b).

přestěhován, protože restaurace byla v roce 1944 uzavřena. Také v sokolovně pod jevištěm nemohly věci déle zůstat. Správce budovy Braun je vůbec nešetřil, ztratil se velký reostat, opona a výkrytové látky byly užity pro biograf, skříň ochotníků byla vypáčena a postrádala líčidla. Družstvo tedy své věci bylo nuceno přestěhovat do kuželníku v restauraci Kotva. [136]

Vzhledem k válečným poměrům a z toho vyplývajícího zákazu pořádání ochotnických přestavení nemohlo si Družstvo stanovit program na tento rok. Změny nastaly po osvobození republiky. První slavnostní schůze výboru DDO za přítomnosti všech členů se konala již 15. května 1945. Členové chápali dobu za německé okupace dobou jakoby vsunutou do činnosti spolku na znamení odboje proti útlaku na poli kulturním a tento čas byl poté obdobím vzdoru proti jim vnucované kultuře nacistické. Ač byl na spolek činěn ze strany německého správce sokolovny nátlak ohledně hraní her pouze německých autorů, ubránili se a nic takového nehráli.[137] Po likvidaci německé firmy Röberstein byla zjištěna škoda způsobená Němci na majetku DDO, komisí místního národního výboru byla vyčíslena na 56 350 Kčs.[138]

Prvou akcí po osvobození se stal večer na památku dr. Vladislava Vančury, popraveného Němci. Spoluúčinkovala Jiřina Štěpničková a operní pěvkyně Věra Mora.[139]

Taktéž v této době došlo ke zřízení Kaškova okrsku divadelních ochotníků ÚMDOČ se sídlem na Zbraslavi. Předsedou tohoto okrsku byl zvolen Bedřich Zima, předseda dramatického odboru Církve československé.[140] A k založení spolku při komunistické straně ve Zbraslavi *Dramatického kroužku Karela Marxe.* Kroužek sehrál několik představení, mimo jiné *Ženitbu* N. V. Gogola, *Souboj srdcí*, *Zlatý déšť* atd. Působil pravděpodobně v Žabovřeskách, ale žádné přesnější informace o jeho činnosti nejsou známy. [141]

Rok 1946 otevírá lednová představení opět pod souborným názvem *Dačický z Heslova*, *Zvíkovský rarášek* a *Paní mincmistrová*. Ve dnech 30. a 31. března byl

[136] Materiály k historii DDO, str. 20- 21.
[137] Materiály k historii DDO, str. 21.
[138] Zpráva jednatele ze dne 5. 1. 1946, (E/38b).
[139] Materiály k historii DDO, str. 21.
[140] Materiály k historii DDO, str. 23.
[141] Místopis českého amatérského divadla, str. 330.

uspořádán pro Svaz československo-sovětského přátelství Večer ruských aktovek. Na jevišti bylo možné zhlédnout hru ze studentského prostředí *Společný pokoj*, od Čechova *Starostlivého otce*, Bilibinovo *Mlčení.* Dle dochovaných zpráv se jednalo o hodně veselé večery. V 15. a 16. květnu byla uvedena slavnostní představení k výročí květnové revoluce, historická hra od ing. F. Síly *Zvon Ungeltu*, jež svým dějem z doby povstání Prahy proti Jindřichu Korutanskému byla obdobou povstání všech vrstev pražského obyvatelstva v roce 1945. Bohužel i rok po válce divadlo muselo stále překonávat další těžkosti a obvyklé problémy ohledně změn v obsazování rolí, odklad termínů předem pevně slíbených, omezenou možnost zkoušení na jevišti pro stálá biografická představení. Dále stále nevhodné termíny pro konání představení vždy vycházející na dny v týdnu a kvůli tomu se DDO potýkalo s omezenou návštěvností her a z toho vyplývajícího finančního prodělku. V polovině června na žádost Lesní správy zbraslavského velkostatku provedli členové Družstva recitační pásmo s lesní a lesnickou tematikou na propagaci našich lesů. Také bylo v tomto roce zřízeno v sokolovně loutkové divadlo a členové DDO se poté nadále účastnili jeho provozu jako recitátoři, vodiči či osvětlovači. Jako další inscenace byla spolkem odehrána 3. a 4. srpna v režii př. Zoubka Poláčkova veselohra *Otec svého syna*. Závěrem listopadu byla uvedena francouzská konverzační hra ze studentského prostředí od F. de Rogera *Osmnáctiletí*. Dále se DDO rozhodlo zapojit se příště do hronovské soutěže s druhým dílem melodramatu J. Vrchlického *Smír Tantalův* s hudbou Z. Fibicha.[142]

Z jednatelské zprávy, jež se váže k roku 1946, se dozvídáme o rozhodnutí spolku státi se členem Svazu SSSR, kde spolek jako kulturní instituce, musí v prvé řadě přispěti na prohloubení kulturních styků mezi oběma slovanskými národy.[143]

V témže roce dovršil Hynek Svododa třicet let ochotnické práce v Družstvu divadelních ochotníků na Zbraslavi. Za tu dobu ztvárnil 110 rolí a četná představení režíroval.[144]

Rok 1947 začal zvesela, 19. a 20. ledna byl na pořadu dne *Smír Tantalův* v režii dr. Fraňka, jenž také navrhl výpravu na jevišti zbraslavské sokolovny. Toto představení bylo hráno v rámci okrskové soutěže a zbraslavští ochotníci se umístili

[142] Materiály k historii DDO, str. 22 -24.
[143] Zpráva jednatele ze dne 5. 1. 1946, (E/38 b).
[144] České lidové divadlo, Časopis ÚMDOČ v Praze, ročník XXVII., leden 1947, str. 10, (E/38 b).

na prvém místě. Hráli Neužil, Blažek, Nechvílová, Šťastná, v roli Tantala Svoboda, dále Wiesner a Říha. Divadelníci postoupili do druhého kola a 2. dubna sehráli tutéž hru opět ve stejných prostorách pro krajskou soutěž a umístili se opět za silné konkurence na prvém místě. Dne 29. května bylo toto představení sehráno v rámci soutěže zemské, hrálo se na jevišti divadla v Bráníku před přísnou komisí ÚMDOČ. V této soutěži bohužel již Zbraslavané potřebné body nezískali vzhledem k nedokonalosti hudební složky způsobené nevhodnými klavíry.[145]

Divadelníci stále řeší nevhodnost jevištních prostor a obtíže se získáváním vhodných termínů ke hraní, bez nichž jinak dochází k finančnímu prodělku. Z důvodu nemožnosti uzavření přijatelné smlouvy v sokolovně, rozhodlo se Družstvo za svépomoci k zbudování vlastního jeviště v restauraci Kotva. Na stavbu jeviště byla odhlasována pracovní povinnost členů a finanční výpomoc členstva po 100 Kč. Družstvo k tomuto roku mělo 136 činných členů.[146]

Příštího roku byly dokončeny úpravy na novém jevišti a již 18. a 19. června se zde uváděla Bílého veselohra *Čtyřicátá nemoc, Bublinečky*. Tohoto roku se Jiráskova Hronova zúčastnilo již 19 členů Družstva, navštěvovali také řadu kurzů, přínosný se ukázal obzvláště kurz líčení, díky němuž Družstvo později ušetřilo za maskéra, neb se začalo líčit samo. V režii Fraňka bylo od Maeterlincka uvedeno výborné představení *Stilmodský starosta*. Téhož roku se hrála také hra od Petrovičové *Růžové dopisy,* komedie o třech jednáních.[147]

Následné politické změny se projevily i na činnosti Družstva. Výbor byl rozpuštěn, navrhované sloučení divadelních zbraslavských spolků nebylo provedeno, protože by tím utrpělo jejich zdravé soutěžení. V tomto roce bylo mnoho starostí s tím, co vlastně bude, hrálo se celkově velmi málo. Ve dni 4. července je sehráno představení Kvapilova *Princezna Pampeliška* v hlavní roli s J. Vodičkovou. Dále také představení Tomanovo *Slovanské nebe* pod hlavičkou Kaškova okrsku, hráli převážně členové Propagačního odboru Církve československé, členové DDO pouze spoluúčinkovali.[148]

[145] Zpráva dramaturga za rok 1947, (E/38 b).
[146] Zpráva jednatele z 18. 1. 1948, (E/38 b).
[147] Materiály k historii DDO, str. 26-27.
[148] Kniha jednatelská, 1947 – 1950, (B/38).

Jednatelská zpráva z roku 1949 nám rovněž potvrzuje, že činnost v uplynulém roce skutečně nebyla tak rozsáhlá, krom již zmíněných představení členové spolku také spolupracovali a recitovali na večeru k oslavě 70. narozenin generalissima Stalina.[149]

Prvého února 1950 přešla restaurace Kotva včetně divadelního jeviště do komunálních podniků města Zbraslav. Družstvo se potýkalo se starostmi ohledně umístění divadelního inventáře, neboť na kuželníku v Kotvě velmi trpěl. Hynek Svoboda nabídl k dispozici skladiště za garážemi u domu v Dukelské ulici, a tak započalo nové stěhování divadelních dekorací.[150] Na repertoáru této doby se objevila od Arbuzova *Daleká cesta*, Řezáčkové *Tichá vesnice* a stará dámská komedie s J. Zoubkem v hlavní roli *Spáč*. Vše v režii dr. Fraňka. [151]

O hře *Daleká cesta* se nám dochovala zpráva režiséra Fraňka. Tato hra, jež byla sehrána 24. února, byla vybrána, protože dle pokynů státní dramaturgické rady musí spolky ve svém repertoáru míti také nové sovětské hry. Tento divadelní kus jest hrou s poměrně malým obsazením a zabývá se vnitřním životem, citovým životem svých hrdinů brigádníků.[152]

V této době spolek bolestně zasáhla zpráva o smrti zasloužilého člena F. Obraze, který byl opěrným pilířem činnosti Družstva jako režisér a výborný herec. 27. října sehrán Spitzerův *Tovaryš Martin* v režii Kruliše. Na obsazení posledních her je vidět, že členové spolků hráli společně. 2. prosince bylo uvedeno pod hlavičkou Kaškova okrsku Gorkijovo psychologické drama *Vassa Železnovová*.[153]

Tohoto roku byla zrušena Ústřední matice, uzavřela svou činnost a tím padly i všechny ochotnické spolky v ní sdružené a dále mohly hrát buď pod osvětovou besedou, nebo při ROH (revoluční odborové hnutí) klubech národních podniků. Všechny spolky se tak převedly na základnu masových organizací.[154]

[149] Zpráva Boučkové z 8. 1. 1950, (E/38 b).
[150] Zpráva správce jeviště pro výborovou schůzi dne 28. 11. 1950, (E/38 b).
[151] Materiály k historii DDO, str. 27 – 28.
[152] Zpráva režiséra o hře A. Arbuzova z 24. 2. 1950, (E/38 b).
[153] Materiály k historii DDO, str. 28 – 29.
[154] Tamtéž, str. 29.

3.6. Zbraslavské činoherní divadlo v letech 1951 – 1964

Dne 20. března roku 1951 v režii dr. Fraňka vypravena *M. D. Rettigová*. V tomto představení účinkovali: O. Svobodová, Šťastné, Fraňková, Vodičková, Jurenka, Svoboda, Zajíček, Siblík, Kruliš, Pašková, Šrámek, Zoubek aj.[155]

Roku 1952 skonal význačný člen DDO, výborný komik Karel Mrázek. Konalo se na Zbraslavi Zbraslavské léto, v jehož rámci byla na rodinném domku Jana Kašky č. 105 odhalena mozaiková pamětní deska připomínající tohoto zbraslavského rodáka, vyhotovena byla J. Mahelkou. V tomto domě se J. Kaška narodil a prožil zde velkou část svého života. Večer téhož dne bylo v refektáři zbraslavského zámku uvedeno pásmo o Janu Kaškovi. Úvodní slovo pronesl pan ředitel Sulík a monolog o Janu Kaškovi člen ND František Filipovský. Dále účinkovaly členky Družstva Svobodová, Vodičková a Šťastná.[156]

František Filipovský se na Zbraslavi objevil i příštího roku, kdy si 21. dubna zahrál v hlavní roli Harpagona spolu se zbraslavskými ochotníky v Molierově hře *Lakomec*. V zimě poté družstvo pořádalo v Kotvě scénované a kostýmované pásmo ze všech tří dílů Vrchlického *Hippodamie.*[157]

Následný rok 1954 byl pro spolek velice smutný, neb 8. července tragicky zahynul předseda a hlavní režisér Václav Franěk. Odešel náhle uprostřed tvůrčí práce, divadlo tehdy studovalo od Shawa *Pygmaliona.* Byl to veliký otřes pro celý ochotnický soubor.[158]

Drama Karla Čapka *Matka* uvedlo družstvo r. 1955 v režii pana Jurenky. Řady družstva rozšířili i tři mladí nadšenci z Prahy, z nichž Karel Tejkal ve Zbraslavi zakotvil.[159]

Přichází období, kdy divadelní život na Zbraslavi téměř úplně ustal. Jakákoliv snaha dát dohromady divadelní představení se ukázala marnou. Byla to doba, kdy započínalo televizní vysílání a občané začali preferovat jiný druh zábavy. A právě za této situace dostává místní Osvětová beseda úkol, aby se pokusila o obnovení

[155] Tamtéž, str. 29.
[156] Tamtéž, str. 29.
[157] Tamtéž, str. 30.
[158] Tamtéž, str. 31.
[159] Materiály k historii DDO, str. 32.
Tato část o ochotnické činnosti do roku 1955 byla zpracována Miladou Šťastnou, na její činnost navazuje Stanislav Kotrč.

dlouholeté a záslužné divadelní činnosti ve městě Zbraslavi. Této úlohy se ujímá tehdejší vedoucí Osvětové besedy František Kadleček, který sám jako zkušený divadelník měl o obnovení divadla mimořádný zájem. Vyhledal všechny, kteří se v nedávné době na Zbraslavi jakkoli kulturně podíleli na jakékoli divadelní činnosti v rámci místních spolků, ať už šlo o bývalé členy DDO, divadelní příznivce Církve československé i marxistického divadelního kroužku, a na přátelské besedě v kavárně u Vejvodů zdůraznil význam ochotnického divadla a vyzval všechny bez rozdílu, aby se k další divadelní činnosti přihlásili a tuto v nejbližší době obnovili. Skutečně se sešlo tolik nadšenců, že se podařilo dáti dohromady divadelní kroužek při Osvětové besedě.[160]

Obnovení činnosti bylo spojeno s nemalými potížemi, především vznikl problém ohledně parcely pro hraní. V místním kině pro divadlo již nebylo místa a ani divadelní sál u Vejvodů nebylo možno vzhledem k jeho špatnému stavu využít. Konečně zde byly také obavy, jak místní veřejnost přijme nové divadelní představení. Nakonec bylo dohodnuto, že se použije malý sál zámecké restaurace Kotvy.[161]

Divadelní kroužek Domu osvěty zahájil svoji činnost 14. a 15. dubna roku 1956 představením *Cop* od Vikové - Kunětické, v režii J. Jurenky a J. Touška. Sál u Kotvy se ukázal jako nedostačující, a proto bylo přikročeno k nejnutnější opravě elektrických rozvodů v sále restaurace u Vejvodů.[162]

Mezitím se nacvičovalo další představení, *Morálka paní Dulské* od Gabriely Zápolské, hrané v té době i na prknech Národního divadla v Praze. V režii H. Fraňkové byla hra uvedena 1. a 2. prosince 1956.[163]

Rok 1957 byl rokem jubilejním, stým rokem divadelnictví na Zbraslavi. Byla sehrána klasická hra J. K. Tyla *Tvrdohlavá žena a zamilovaný školní mládenec*, detektivka B. Polácha *Vrah jsem já*, což se ukázalo jako velice vydařené představení, které za dobu dvou let bylo sehráno hned jedenáctkrát, a to i mimo zbraslavské působiště. Na podzim byla vypravena veselohra ze života jugoslávské vesnice od P. Petroviče *Uzel* v režii Lídy Kohoutové a výpravě Petra Hampla.

[160] Materiály k historii DDO od roku 1955, str. 1(dále jen Materiály k historii DDO).
[161] Materiály k historii DDO, str. 1-2.
[162] Tamtéž, str. 2.
[163] Tamtéž, str. 2.

Divadelní kroužek Osvětové besedy spoluúčinkoval také při oslavách VŘSR výňatkem z *Věčně mladé historie* v režii Steimara. Tento bohatý rok byl zakončen 15. prosince hrou pro mládež od J. Paly *Za pokladem*.[164]

Ještě snad následující rok lze považovat za vydařený. Již 30. března byla uvedena satirická veselohra z polského života *Svátek pana ředitele* v režii Jana Zoubka a výpravě Jaroslava Charváta. Pro úspěch sehráno koncem června další dětské představení dle pohádky Boženy Němcové *O slunečníku, měsíčníku a větrníku* v režii Lídy Kohoutové a za hudebního doprovodu Hany Kadlečkové. Byly též hledány nové formy, resp. jiné prostředí, které by bylo dost atraktivní - prostě něco, co na Zbraslavi dosud nebylo. Byla nastudována výpravná hra podle povídky Aloise Jiráska *Záhořanský hon*. Tato hra byla sehrána v zámeckém parku před salla-terrenou ve dnech 23. a 24. srpna v režii Františka Kadlečka s hudbou hudebního skladatele Jaromíra Vejvody. V měsíci československo-sovětského přátelství 15. a 16. listopadu bylo uvedeno drama Vsevoloda Ivanova *Nebezpečná křižovatka* za režie Siblíka. V hlavní roli K. Kohout. Na závěr této sezóny pak soubor uspořádal ve dnech 20. a 26. prosince dětské divadelní představení *Zkoušky čerta Belínka* od Zdenky Horynové v režii Lídy Kohoutové.[165]

Roku 1959 zemřel dlouholetý předseda DDO František Kvěch. Tento rok jednak přinesl vyvrcholení činnosti divadelního souboru Osvěty, jednak bohužel útlum tak slibně se rozvíjející činnosti. Na uvedení *Záhořanského honu* v zámeckém parku navazovalo nastudování jedné z nejúspěšnějších českých her, Jiráskovy *Lucerny*. Byla předvedena četnému obecenstvu na počátku července. Hra byla podmalována scénickou hudbou Jaromíra Vejvody. Tohoto roku bylo sehráno již jediné další představení, a to pro děti *Medová pohádka* v režii Lídy Kohoutové dne 21. listopadu. I v této hře, jako v předešlé *Zkoušky čerta Belínka* uspořádané rovněž pro nejmenší, spoluúčinkovali nejmladší ochotníci.[166]

Příštího roku dochází k odehrání opětovně pouze dvou představení. V září sehrána Moliérova komedie *Chudák manžel* a na ukončení měsíce československo-sovětského přátelství 17. prosince vypravena dramatická novela Isidora Štoka

[164] Tamtéž, str. 2-3.
[165] Tamtéž, str. 3.
[166] Tamtéž, str. 4.

Kotevní náměstí. I přes velice zdařilý výkon ochotníci prožívali zklamání vzhledem k malé účasti obecenstva.[167]

A tak v roce 1961 bylo dne 17. června uvedeno jediné představení k 40. výročí KSČ, od Milana Jariše *Šerif se vrací* v režii Fr. Kadlečka. Tuto trampskou komedii včetně několika starých trampských písniček zahráli převážně mladí ochotníci.[168]

Roku 1962 uvolnila správa kina sál, v němž byla uvedena veselohra Karla Krpaty *Mistr ostrého meče* a dramatizace *Babičky* Boženy Němcové v hlavní roli s A. Kotrčovou. Tato hra měla veliký úspěch, pro děti byla sehrána hned dvakrát vždy za vyprodaného hlediště. Bohužel tímto představením činnost divadelního souboru Osvětové besedy pomalu končila.[169]

V následujícím roce bylo uvedeno jediné představení konané k Mezinárodnímu dni dětí 28. května taktéž v kinosále, a to pohádka Lichardové a Lokvencové *Vyměněná princezna*. V dalším údobí poté byly nastudovány a sehrány hry *Past* a *Slepé dívky*. V režii H. Fraňkové hráli O. Svobodová, J. Zoubek, Z. Strádal, Strádalová, Kadlečková, Žánová, Šrámková, Fraňková ml. a Šťastná za osobní přítomnosti samotného autora J. Tumlíře.[170]

Posledním divadelním přestavením na Zbraslavi pořádaným ochotníky Osvětové besedy byla znamenitá veselohra L. Stroupežnického *Zvíkovský rarášek* v režii F. Kadlečka, která byla uvedena v ambitech zbraslavského zámku. Po roce 1964 po více než 110 letech divadelní ochotnická činnost na Zbraslavi utichla a prokázat přímou kontinuitu s následnými divadelními aktivitami by bylo zavádějící. Nastává doba, kdy se divadelní múza v těchto končinách umlčela.[171]

3.7. Lesní divadlo na Zbraslavi

V roce 1937 byl založen při Církvi československé ve Zbraslavi Propagační a dramatický odbor. Prvé představení jeho členové zahráli 14. února v Davli, ještě

[167] Tamtéž, str. 4.
[168] Tamtéž, str. 4.
[169] Tamtéž, str. 4 -5.
[170] Tamtéž, str. 5.
[171] Tamtéž, str. 5.

bez spolkových stanov. Hráli převážně lidové hry se zpěvy a za okupace zajížděli hrát divadlo i do okolních obcí. Jejich činnost byla obsáhlá a velmi záslužná.[172]

Po dlouho dobu bylo hráno divadlo v sále u Vejvodů, časem se však stavěly do cesty překážky technického rázu, a tak roku 1944 vznikla v tomto odboru myšlenka na zřízení divadla v přírodě. A již v témže roce podal dramatický odbor žádost o propůjčení vhodného pozemku na vybudování lesního divadla. Jako vhodný byl vybrán pozemek v „Hluboké“, pod Baněma. V červnu 1945 se podle plánů architekta Hynka Svobody započalo s budováním. Zhotoveny byly betonové podstavce na lavice, jeviště, postaveno skladiště na rekvizity. Úporná práce trvala čtyři roky a členové odpracovali celkem 3.500 brigádnických hodin. Největšími nadšenci při budování tohoto kulturního svatostánku byli Hlavatý, Boťcha, B. Zima, K. Vacek a další.[173]

Lesní divadlo bylo slavnostně otevřeno v neděli 17. července 1949 hrou L. Stroupežnického *Naši Furianti* v režii Jaroslava Hlavatého. V několika rolích hostovali členové Družstva divadelních ochotníků na Zbraslavi.[174]

Ve spolupráci s Družstvem pořádal církevní dramatický odbor *Pásmo z děl Aloise Jiráska*. Členové DDO spoluúčinkovali s církví v několika dalších hrách, např. Tylova *Fidlovačka*, *Měsíc nad řekou, Pozdní láska* aj.[175]

Za deset let činnosti bylo v lesním divadle sehráno cca 30 přestavení, namátkou Gogolův *Revizor*, Moliérův *Chudák manžel*, Klicperův *Hadrián z Římsů* atd. Posledním představením byla patrně hra K. Želenského *Tažní ptáci* hraná roku 1959. V lesním divadle scény vždy tvořil Daniel Boťcha. V závěru své činnosti soubor působilo pod hlavičkou Sboru dobrovolných hasičů v Záběhlicích.[176]

Jeho činnost skončila poté, co lesní divadlo vyhořelo a spáleniště pohltil les.[177]

[172] Vznik lesního divadla červenec 1949, (E/38d).
[173] Tamtéž.
[174] Tamtéž.
[175] Materiály k historii DDO, str. 33.
[176] Místopis českého amatérského divadla, str. 330.
[177] Materiály k historii DDO, str. 33.

4. Zbraslavský repertoár

Při pohledu na repertoár zbraslavského divadla od let 1857 si lze snadno povšimnout různorodosti žánrů a také národnosti autorů. Krom her českých tvůrců byla nastudována a sehrána díla anglická, francouzská, srbská a samozřejmě z větší části díla německá a ruská. Není těžké uhádnout, kdy byly na repertoáru více zastoupeny německé divadelní kusy a kdy naopak sovětské. Pochopitelně to souvisí s politicko-společenskou situací doby. Zbraslavští ochotníci, jak vyplývá ze samotného textu, se ze všech sil snažili, ať už panovala jakákoli doba, nastudovat a uvést hry české. Neustále se vraceli k dílům českých klasiků, na programech se objevovala jména jako Čapek, Jirásek, Němcová, Stroupežnický, Tyl či Vrchlický.

Úplné počátky divadelní činnosti jsou úzce propojeny s kulturou německou, neb Zbraslav žila pod vlivem německé vrchnosti a německy orientovaného vrchnostenského úřednictva. Aby žádosti na sehrání představení byly kladně přijaty, dávaly se také na program hry německých autorů.[178] Bohužel z této a také o něco pozdější doby je téměř nemožné vypátrat jednotlivé zastoupení německých her a jejich název či jméno samotného autora. Toto trvá až do 90. let 19. století, v této době se sice začaly vést relativně podrobné záznamy o činnosti divadelního spolku, ale dochovaly se převážně názvy her, což často nestačí k dohledání jejich tvůrců, či naopak pouze jméno samotného autora.

Teprve před přelomem století se dostáváme k informacím, co se kdy hrálo, na programech z let 1890 – 1914 se objevovaly hry jako *Strakonický dudák, Václav Hrobčický z Hrobčic, Exulanti, Probuzenci* či *Na Valdštejnské šachtě.*[179]

Po první světové válce se nám situace změnila. Těsně před vyhlášením Československé republiky byla sehrána 27. října hra *Zlatá rybka* od Štolby. Následující roky byly vyplněny připomínáním a slavením významných dnů pro český národ. Byly uváděny hry ryze české, např.: *Noc na Karlštejně, Jan Výrava, M. D. Rettigová, Lucerna, Jan Žižka, Jan Hus, Psohlavci.* Ale také hry, které se

[178] Osmdesát let, str. 10 – 14.
[179] Tamtéž, s. 14 – 25.

vrací svoji tematikou k dobám prvého světového konfliktu, zde si můžeme uvést: Langrova *Jízdní hlídka, Žena legionářova* nebo od Rudolfa Medka *Plukovník Švec.*[180]

Krátce před druhou světovou válkou a částečně ještě v průběhu jejího trvání se na Zbraslavi dařilo nabízet divákům české hry od Jiráska, Vrchlického, Langra, bohužel záhy vlivem událostí byla činnost divadla téměř zastavena. Dobrovolníci provádějící kulturní činnost byli vystaveni řadě těžkostí souvisejících s německou okupací, mimo jiné byl činěn nátlak na divadelníky, aby hráli německé kusy. Dle dochovaných zpráv se prý zbraslavští ubránili, ale zjistit, co se hrálo zhruba v druhé polovině druhého světového konfliktu, je nemožné.[181] K oživení divadelnictví v této oblasti pochopitelně došlo po ukončení války.

Bohužel radost ze svobody výběru divadelních her netrvala příliš dlouho. Záhy se divadelníci vydali poněkud jiným směrem než západním, a to na východ. Ne zcela dobrovolně nacvičovali a uváděli hry ruských autorů. Nedá se říci, že by se jednalo o hry nižší kvality, vždyť na repertoáru se objevují díla od Čechova, Gogola či Gorkijeho. Avšak družstvo se muselo podrobovat podmínce, že hry ruských autorů musely být uváděny, a to v takovém poměru ku hrám českým, jaký byl zrovna v tom kterém roce stanoven.[182] I přes tyto těžkosti se stále dařilo silou všech dobrovolníků přinášet zbraslavskému obecenstvu potěšení s divadelních představení.

[180] Tamtéž, s. 25 – 30.
[181] Materiály k historii DDO, str. 21.
[182] Pondělíček, F., str. 3 -4.

5. Zbraslavské ochotnické loutkové divadlo

5.1. Prehistorie zbraslavského loutkářství, aneb loutky v Sokolovně

Počátky loutkového divadla spadají do roku 1939. Zhruba závěrem tohoto roku se začala utvářet myšlenka týkající se zřízení loutkového divadla. Dne 19. prosince 1940 byl založen loutkářský *odbor tělovýchovné jednoty Sokol Zbraslav*. 22. prosince byla odeslána okresnímu úřadu žádost o licenci a zároveň předloženo šest her k cenzuře. K řádnému ustavení loutkářského odboru nedošlo. Cenzura si dala na čas, navrátila divadelní knížky až za tři měsíce. Většina ze zaslaného materiálu ke schválení kompletně proškrtána, slovy kronikáře: *„tomuhle říkal Hitler a Němci volnost kulturního a národního vývoje“*.[183]

Hynek Svoboda zapůjčil k veřejné produkci domácí marionetové Alšovo divadélko. Právě s použitím divadélka byla 23. března 1941 sehrána v místnostech vedle tělocvičného sálu Průchova pohádka *Zakletá labuť*.[184]

Vlivem historických událostí došlo k přerušení loutkaření. O velikonoční neděli 13. dubna 1941 se v zákulisí objevili četníci, aby oznámili, že z nařízení vyšších úřadů se činnost Sokola zastavuje a sokolovna se uzavírá. Opona spadla, kašpárek nedohrál.[185]

Ale nadšenci loutek se nevzdali, v této nepříznivé době se pustili do výroby zbrusu nového loutkového divadla. Se strachem z vyzrazení se scházejí tajně po domácnostech, kde se dopouštějí nefalšované konspirační činnosti, za absurdních válečných podmínek nebezpečné pro všechny, kdo se na ní podílejí. Místo, kde byly řezány hlavy, těla, horní a dolní končetiny loutek, malovány dekorace a rýsovány plány budoucího divadla, se nacházelo v zázemí stavitele H. Svobody. Krom manželů Svobodových do tohoto projektu byli také zasvěceni Boček a Jarošík spolu

[183] Loutkové divadlo Sokola Zbraslav, Kronika Rudolfa Boučka z let 1947-1950, str. 2-4 (dále jen Kronika).
[184] Kronika, str. 4.
[185] Tamtéž, str. 5.

se dvěma sestrami Menclovými. V lednu 1942 jednali sokolové s řezbářem Antonínem Chocholem z Podolí o vyřezání loutkových hlav. Bylo ujednáno, že vyřeže 60 hlav pro loutky o velikosti 55 cm, přičemž cena jedné hlavy byla stanovena na 100 Kč za kus a 260 Kč za celou řezbovanou loutku. Zůstává dodnes záhadou, jak se podařilo sokolům vyrobit a připravit k provozování takové množství loutek, kulis i rekvizit vzhledem k válečné době, kdy sehnat základní propriety k šití, látky a podobně bylo velkým problémem. Právě tato kolekce loutek, marionet utvořila základní fundus, se kterým stále hraje nynější soubor Rolnička. [186]

V roce 1945 byl ohlášen konec války. Za bujarého veselí se 7. října na Zbraslavi konala velkolepá loutkářská výstava pod heslem: *„Co jsme našim dětem připravili za války.“* A bylo zde k vidění na osmdesát půlmetrových loutek, spousta rekvizit a dekorací, uspořádaných do nádherných pohádkových výjevů. Úspěch týdenní výstavy byl veliký, navštívilo ji 1157 dospělých a 966 dětí.[187]

Loutkové divadlo, již připravené, nedočkavě čekalo na své prvé použití. Zbývalo ale ještě postavit jeviště. Zbraslavskou Sokolovnu proměnili Němci v továrnu. Berlínská firma Röderstein v ní zřídila výrobu elektrických kondenzátorů. Ve druhém patře jejích prostor byla provedena částečná nástavba – místnost 5 m široká a 10 m dlouhá. Ta byla určena pro hlediště a jeviště. Zákulisí bylo umístěno v další přístavbě, která vznikla zástavbou přilehlé terasy. Po peripetiích spojených se získáváním potřebných povolení, stavebního materiálu i řemeslníků, byly nakonec stavební práce zahájeny na podzim roku 1946. Poprvé se opona kulturního svatostánku rozhrnula v neděli 23. března 1947. Od té doby se loutkařilo pravidelně každou neděli, někdy i po dvou představeních. První sezóna byla naplněna 18 představeními za účasti 1630 dětí a 596 dospělých.[188]

Rok 1948 přinesl nečekané změny. Na základě nového režimu, který panoval, bylo nutné, aby kulturní instituci opustili ti členové, již nebyli nakloněni novým politickým poměrům. Hlavními pracovníky loutkového divadla byli režisér Rudolf Bouček a Jan Šrámek řídící světelné efekty, zvukovou kulisu a elektrotechnický provoz. Celkově bylo v tomto období odehráno 21 her.[189]

[186] Tamtéž, str. 5-6.
[187] Tamtéž, str. 10.
[188] Tamtéž, str. 7-17.
[189] Tamtéž, str. 20- 23.

Další údobí pro tento druh divadelní činnosti nebylo nikterak radostné. Rudolf Bouček se v roce 1950 stěhoval ze Zbraslavi do Jaroměře a tímto zápisem končí kronika Zbraslavského loutkového divadla.[190] Roku 1951 zrušili komunisté po vzoru Němců Sokol a zakázali jeho veškerou činnost. Zbraslavské loutkové divadlo přešlo pod hlavičku Osvětové besedy. Mělo se stát nástrojem komunistické propagandy, která se nevyhnula ani těm nejmenším. V dopise okresního osvětáře se praví, že při sestavování dramaturgického plánu se divadelníci měli řídit těmito pokyny: při dvou plánovaných hrách se měla hrát jedna hra klasická a druhá soudobá, nebo sovětská. Při třech, hra klasická, soudobá a sovětská. Při čtyřech kusech, klasická, soudobá, sovětská a klasicky ruská. Existovaly různé přípisy o doporučených hrách, častá korespondence mezi divadelníky a kulturními centry se poté týkala oslav oficiálních výročí, kde se radilo, co hráti k 25. únoru či k VŘSR. Loutkáři se snažili všemožně lavírovat a přinášet dětem pouze nefalšovanou pohádkovou podívanou.[191]

Přes veškeré těžkosti se hrálo až do roku 1961. Tohoto roku rozhodlo vedení tělovýchovné jednoty Slavoj, jež byla majitelem Sokolovny, že loutkové divadlo není pro zbraslavskou tělovýchovu dostatečným ekonomickým přínosem a vzhledem k tomuto faktu bude lépe zřídit na místě divadelního sálu turistickou noclehárnu.[192]

Definitivní zánik divadelní instituce znamenalo propůjčení loutek a rekvizit do Třebotova v roce 1968. Jednalo se zhruba o 88 loutek, včetně dalších drobných rekvizit cca o 120 kusech. Dohoda byla uzavřená na dobu pěti let, přičemž zde byl zanesen závazek o povinnosti udržovat loutky a ostatní předměty v dobrém stavu.[193] Ale ani zde se loutky nedočkaly obnovené slávy, mnohé z nich nenávratně zmizely. Část se jich vrátila po letech zpátky na Zbraslav po založení současného loutkářského souboru Rolnička.[194]

[190] Tamtéž, str. 29.
[191] Pondělíček, F., Historie loutkářského souboru Rolnička, Praha 2009, str. 3- 4 (dále jen Pondělíček, F.).
[192] Pondělíček, F., str. 4.
[193] Dohoda mezi OB Zbraslav a OB Třebotov ústně uzavřená 30. 10. 1967, na papír zapsána k 1. 1. 1968, Pátrání po divadelním archívu DDO, (E/33).
[194] Pondělíček, F., str. 5.

5.2. Loutkářský soubor Rolnička

Než opět kašpárek vkročil na jeviště pozdravit malé obecenstvo, musil si počkati velmi dlouhou dobu. Na přerušenou tradici navázal až roku 1983 loutkářský soubor Rolnička. Obrovskou zásluhu na vzniku divadelního souboru měla tehdy ředitelka Kulturního domu paní Jana Horská, jež podnikla detektivní pátrání po loutkách, které byly po zrušení bývalého sokolského divadla převezeny do Třebotova. Zdá se, že v Třebetově dlouho nepobyly, skončily nejspíš v rozsáhlé sbírce jistého pana Vorla, šéfa loutkového divadla Zvoneček v Braníku. Bohužel nikde žádné dokumenty, soupisy či předávací protokoly. Alespoň něco málo se podařilo objevit v nedávno vytopeném branickém sklepě. Na Zbraslav se vrátily trosky asi sedmdesáti marionet, některé z nich prokazatelně pocházely z původní zbraslavské kolekce, jiné „bůhví" odkud.[195]

Rozhodlo se, že na Zbraslavi bude divadlo, přesně řečeno stálá amatérská loutková scéna. Svépomocí členů spolku se začalo vybudovávat malé dřevěné divadélko v letní jídelně bývalého hotelu Praha. Za úvodní představení nově vzniklého spolku v čele se Svatoslavem Mahelkou byla vybrána marionetová klasická pohádka *Sůl nad zlato* od Bedřicha Svatoně. Režie se ujala Helena Vedralová a velký podíl na úspěchu představení měl akademický malíř Petr Hampl. Tato prvá premiéra se uskutečnila 30. září 1984.[196]

Dle dochovaných vzpomínek členů málokterý z nich něco hlubšího věděl o loutkařině. Teprve s přibývajícími léty lze sledovat vývoj od primitivního pojetí představení až k nádechu profesionality. V počátečních sezónách hrála Rolnička výhradně marionetová představení. Sahalo se po klasickém repertoáru, sehrána byla například alegorická pohádka *Začarovaný les* od Schmoranze, hra *Drak* od F. Čecha, dále Drdovy *Hrátky s čertem*, *Ostrov splněných přání*, *Krejčí švec a Kašpárek* či *Kašpárek v pekle*. V prosinci roku 1986 se poprvé uskutečnila maňásková inscenace *Budulínek*.[197]

Po úspěšných časech trvání souboru a na popud tehdejšího zřizovatele, kterým byl Kulturní dům MNV Zbraslav, bylo v rámci akce „Pražané svému městu"

[195] Pondělíček, F., str. 5-6.
[196] Pondělíček, F., str. 6-8.
[197] Pondělíček, F., str. 8-14.

započato na místě původního hraní s výstavbou nové divadelní budovy, tentokrát již kamenné. Divadlo bylo projektované již jako univerzální umožňující inscenovat nejen loutková představení všemi druhy loutek, ale i představení činoherní. Nové divadlo, které bylo otevřeno v roce 1989 nese jméno zbraslavského rodáka Jana Kašky. Krom sezóny 1888-89, kdy probíhala výstavba budovy, hrála Rolnička bez přerušení pravidelně každou sobotu od poloviny října do poloviny dubna až do středy 14. srpna roku 2002, kdy divadlo navštívila Vltava.[198]

[198] Pondělíček, F., str. 14- 32.

6. A jak vše bylo dále?

V srpnu roku 2002 postihla ochotnickou společnost tragédie - povodeň. Vyplaveno bylo celé divadlo, ale kulturní činnost neustala. Již na podzim tohoto roku se začaly hrát maňáskové hry v aule Základní školy Nad Parkem. Mezitím se pilně pracovalo na rekonstrukci původní divadelní budovy a již v sobotu 23. října 2004 se konalo slavnostní otevření Divadla Jana Kašky po opravě. Slavnostního přestřižení pásky se ujal předseda Zbraslavské kulturní společnosti pan Filip Toušek za přítomnosti primátora hlavního města Prahy MUDr. Pavla Béma. Prvou hrou, která byla po opětovném otevření sehrána, byla loutková hra *Rusalka* v režii Svatoslava Mahelky.[199]

Za připomenutí také stojí informace, že došlo již roku 1991 k opětovnému obnovení činoherního ochotnického divadla, ve stejném roce, kdy vzniká Zbraslavská kulturní společnost (ZKS), jejíž činnost je provozována dodnes. Domovskou scénu má v Divadle Jana Kašky na Zbraslavi, kde sídlí spolu s amatérským souborem Rolnička.[200]

Od této doby plyne činnost kulturní společnosti bez jakýchkoli vážnějších problémů až doposud. Hlavní činností společnosti zůstává provozování loutkového a činoherního divadla pro děti i dospělé. Mimo divadelní činnost se ZKS zabývá také organizováním nejrůznějších společenských a kulturních akcí pro děti (karnevaly, dětské dny apod.) i dospělé (taneční zábavy), dále pořádá výstavy regionálního zaměření a spolupořádá další akce, např. přehlídku jednoaktových her Kaškova Zbraslav, Pražskou přehlídku amatérského divadla, festival Vejvodova Zbraslav atd.

[199] Pondělíček, F., str. 52.
[200] Pondělíček, F., str. 23-24.

Závěr

Závěrem své práce bych ráda zhodnotila informace o pronikání společensko-historické reality do ochotnické divadelní činnosti na Zbraslavi v 19. a 20. století.

Přeneseme-li se zpět až k roku 1844, můžeme se podívati na celkovou složitost získávání povolení pro realizaci divadelního představení. Bylo nutné schválení příslušnými úřady, nepostačovaly pouze údaje o zamýšleném divadelním představení, které má býti divákům představeno, nutné bylo vypsati účel konání kulturní akce, soupis herců s uvedením jejich povolání, k dobru pro zdárný výsledek této složitosti bylo uvedení alespoň jedné hry od německého autora. Pochopitelné zhoršení činnosti nastává v revolučním roce 1848, kdy se kulturní činnost i na Zbraslavi na nějakou dobu zastavuje. Vznik prvé ochotnické společnosti, jak jsme mohli sledovat, probíhal za velmi těžkých podmínek, neb Zbraslav žila pod vlivem německé vrchnosti a německy orientovaného úřednictva, které podobným aktivitám nepřálo.

Divadelní činnost se po pomaloučkém probouzení začala naplno realizovat až do chvíle, než ji ohlušily výstřely v Sarajevu. V zápětí následoval odchod mnohých zbraslavských nadšenců na dějiště tohoto strašlivého dramatu, činnost spolku byla tím sice oslabena, ale ne zastavena. Ani v následujících válečných letech život na jevišti neustal, vypraveno bylo celkem 34 her ve prospěch válkou nejvíce postižených spoluobčanů a školní mládeže. Milovníci vlasti si nenechali ujít žádnou významnou událost českého národa, jakou byly například v polovině května 1918 v Praze obrovské slavnosti padesátého výročí položení základního kamene Národního divadla. Právě tyto slavnosti se staly velkou národní manifestací. Reakce c. k. rakouských úřadů byla rychlá, ihned vydaly zákaz pořádání průvodů, schůzí, projevů a nošení slovanských trikolor. Zde se projevil onen strach rakouských úřadů o probouzení národní cti, ke konci války si již i oni sami museli býti vědomi blížícího se rozpadu Rakousko-Uherska.

Tragédie prvého světového konfliktu byla znenadání přehlušena oslavami vzniku československého státu. Činnost spolku pokračovala neustálým připomínáním

významných dnů, výročí, ať už se jedná např. o narozeniny prvního prezidenta T. G. Masaryka, či jiných významných osobností českého národa. Na repertoárech se objevovaly národní hry velkých klasiků či představení tematicky zaměřené na I. světovou válku. Divadelní večery byly pořádány k vzpomínce, např. bitvy u Zborova, a rozhodně nebyly oslavou opomenuty dny vzniku českého státu jako výročí naší svobody.

Druhá světová válka vrhla stín i na život divadelních ochotníků na Zbraslavi. Podmínky pro divadelní činnost se počaly dramaticky zhoršovat až na konci roku 1941 při představení Jiráskovy *Lucerny*, kdy přerušil hru zákrok četníka. Při scéně pod lipou a při posledních symbolických slovech mlynáře *„Běda vašim pomahačům!“* představení skončilo. Po namáhavém pokusu znovu obnoviti činnost byla vzápětí utnuta vyhlášením stanného práva. V ochotnickém světě se celoplošně objevily příznaky počínající krize. Stávalo se, že častým odříkáním rolí musí se role přeobsazovat, studování her se prodlužovalo, termíny se odkládaly apod. DDO na Zbraslavi se však snažilo ze všech sil ve své práci nepolevit. Začínala se pořádat různá školení a odborné přednášky. Školení pomáhá překlenout období, kdy vzhledem k válečným poměrům a k okupaci bylo pořádání ochotnických divadelních představení stále více ztěžováno. Tyto večery konané pouze pro členstvo byly veřejnosti zakázány, udržely členy spolku v kondici a díky nim také divadelníci neztráceli kontakt s lidmi, se kterými se dříve setkávali každou chvíli na jevišti. Hraní mělo ochotnické družstvo zkomplikováno přetvořením prostor v Sokolovně na německou muniční továrnu. Ochotníci byli odkázáni na milost správce budovy německé národnosti pana Brauna. Na jevišti mohli divadelníci zkoušet pouze za předpokladu, že se jednalo o hru německého autora. Aby se divadelníci vymanili tomuto nakázání ze strany Brauna, slibovali mu, že něco sehrají, prý je pochopitelně ani nenapadlo, aby něco německého nazkoušeli. Koncem války pak pořádat ochotnická představení bylo zakázáno.

Neměla bych ani opomenout zbraslavské loutkaření v době bojů, kdy se členové napříč všem nařízením dopouštěli nefalšované konspirační činnosti, když podomácku vyráběli opravdové loutkové divadlo.

Změny nastaly po osvobození republiky. Členové DDO chápali dobu za německé okupace dobou jakoby vsunutou do činnosti spolku na znamení odboje proti útlaku na poli kulturním a tento čas byl poté obdobím vzdoru proti jim

vnucované kultuře nacistické. Již v této době se počalo společenskopolitické klima přebarvovat. Dochází k založení Dramatického kroužku Karla Marxe, spolku při komunistické straně ve Zbraslavi, na repertoáru se začaly objevovat hry ruských autorů a kulturní večery se pořádaly na podporu československo-sovětského přátelství.

Politické změny však zasáhly do aktivity této kulturní instituce hlouběji. Výbor byl rozpuštěn, navrhované sloučení divadelních zbraslavských spolků nebylo provedeno, protože by tím utrpělo jejich zdravé soutěžení. Místo připomínání tatíčka Masaryka členové spolku spolupracovali na večeru k oslavě 70. narozenin generalissima Stalina či na oslavách výročí komunistické strany. Dle pokynů státní dramaturgické rady musely spolky ve svém repertoáru míti nové sovětské hry. V dopise okresního osvětáře se praví, že při sestavování dramaturgického plánu se divadelníci měli řídit přesnými pokyny a stejnou část, jakou věnovali českým hrám, vyčlenit pro kusy ruské. Existovaly různé přípisy o doporučených hrách, častá korespondence mezi divadelníky a kulturními centry se poté týkala oslav oficiálních výročí, kde se radilo, co hráti k 25. únoru či k VŘSR. Divadelní svatostánek se měl státi nástrojem komunistické propagandy.

Roku 1950 byla zrušena Ústřední matice, uzavřela svou činnost, a tím padly i všechny ochotnické spolky v ní sdružené a dále mohou hrát buď pod osvětovou besedou, nebo při ROH klubech národních podniků. Roku 1951 zrušili komunisté po vzoru Němců Sokol a zakázali jeho veškerou činnost. Zbraslavské divadlo přešlo pod hlavičku osvětové besedy.

Co říci k úplnému konci? Hlavní bylo překonávat překážky a nepřízeň doby, dávat stále svému obecenstvu dobré a poctivé zbraslavské ochotnické divadlo, jak by řekli zbraslavští.

Takto bych stručně shrnula obsah mé práce, ve které jsem se primárně snažila poukázat na přesah aktuálního politického dění do kulturního života zbraslavských občanů. Za určitý přínos mé práce považuji pokus o komplexní zachycení ochotnické činnosti zbraslavského spolku v mnou vymezených letech. Touto prací rozhodně můj zájem o divadelní dějiny ochotníků na Zbraslavi nekončí. A doufám, že se mi v budoucnu podaří lépe poznat tradici této kulturní činnosti.

Seznam použitých pramenů a literatury

PRAMENY:

- DDO: Knihy jednatelské 1932 - 1937, 1947 – 1950. Bývalý Archív města Zbraslav n. Vlt., B/38 v současnosti v majetku ZKS (Zbraslavské kulturní společnosti)
- Pátrání po divadelním archívu DDO. Bývalý Archív města Zbraslav n Vlt., E/33, v současnosti v majetku ZKS.
- Osmdesát let českého ochotnického divadla ve Zbraslavi, Družstvo divadelních ochotníků ve Zbraslavi, Praha 1937, Bývalý Archív města Zbraslav n. Vlt., E/38, v současnosti v majetku ZKS
- Archiválie divadelních ochotníků, korespondence a sborníky, Bývalý Archív města Zbraslav n. Vlt., E/38 b, v současnosti v majetku ZKS
- Staré divadelní hry české na začátku 19. století, bývalý Archív města Zbraslav n. Vlt.,E/38 c, v současnosti v majetku ZKS
- Materiály k lesnímu divadlu na Zbraslavi, fotografie z představení DDO mezi léty 1920 - 1945, bývalý Archív města Zbraslav n. Vlt., E/38d, v současnosti v majetku ZKS
- Archiválie divadelních ochotníků vyplynuvší z darů jednotlivců, akce Vlastivědného klubu, bývalý Archív města Zbraslav n. Vlt., E/38´a, b, c, d; v současnosti v majetku ZKS
- Tablo divadelních ochotníků Hálek z roku 1892, bývalý Archív města Zbraslav n. Vlt., A/16, v současnosti v majetku ZKS
- Replika plakátu hry Fidlovačka, bývalý archív města Zbraslav n. Vlt., A/62, v současnosti v majetku ZKS
- Stanovy divadelního spolku Hálek na Zbraslavi z r. 9. 2. 1876, ze soukromé sbírky F. Kadlečka na Zbraslavi
- Výměr spolku DDO ve Zbraslavi, Zemský úřad v Praze dne 28. 4. 1937, ze soukromé sbírky Fr. Kadlečka

- Materiály k historii DDO shromážděné Vlastivědným klubem roku 1968, v současnosti v majetku ZKS
- Loutkové divadlo Sokola Zbraslav, Kronika Rudolfa Boučka z let 1947-1950, kopie, majetek ZKS

PERIODIKA:

- Kaška, Jan (soubor výstřižků: Müller, V., Komikův nezmarný úsměv; Jelínková, T., Učil se u Tyla), Ústřední knihovna mariánské náměstí 1. Praha 1
- Družstvo divadelních ochotníků ve Zbraslavi. *Národní listy- večerník,* Praha 4. 4. 1936, str. 3
- Špaček, F., Jan Kaška. *Zbraslavské noviny,* červenec 1994, č. 7, s. 5
- Kadleček, F., Jan Kaška (130 let). *Zbraslavské noviny*. Červenec 1999, č. 7, s. 8
- Pondělíček, F., Jubileum ochotnického divadla na Zbraslavi, *Zbraslavské noviny,* 2004, č. 4, s. 17
- Kadleček, F., Jan Kaška (195 let). *Zbraslavské noviny,* 2005, č. 8, s. 6
- Kadleček, F., Jan Kaška zemřel před 160 lety. *Zbraslavské noviny*, 2009, č. 7, s. 6
- Čí že to nese jméno zbraslavské divadlo. *Noviny Prahy 16*. 2009, roč. 7, č. 9, s. 4.

LITERATURA:

- Bartoš, J., Prozatímní divadlo a jeho činohra, Sbor pro zřízení II. Národního divadla v Praze, Praha 1937
- Cesnáková – Michalcová, M., Slavné osobnosti divadla, Brána, Praha 2004, ISBN: 80-7243-202-8
- Císař, J., Cesty českého amatérského divadla, IPOS, Praha 1998, ISBN: 80-7068-129-2
- Císař, J., Přehled dějin českého divadla, AMU, Praha 2006, ISBN: 80-7331-072-4

- Dějiny českého divadla III., Činohra 1848 – 1918, Academia, Československá AV, Praha 1977
- Dějiny českého divadla IV, Činoherní divadlo v Československé republice a za nacistické okupace, Academia, Československá AV, Praha 1983
- Just, V., Divadlo v totalitním systému, Academia, Praha 2010, ISBN: 978- 80- 200-1720-8
- Kaška, Jan, Kajetánské divadlo, Praha: Přemysl Šámal, 32. str., 1937
- Místopis českého amatérského divadla, II. díl, ARTAMA, Praha 2002
- Národní album, sbírka podobizen a životopisů českých lidí prací a snahami vynikajících i zasloužilých: s ornam. J. Filipiho Vilímek, s. 280, Praha 1899
- Národní divadlo a jeho předchůdci, Slovník umělců divadel Vlasteneckého, Stavovského, Prozatímního a Národního, zprac. autorský a redakční kol., ved. Redaktor Vladimír Procházka, I. vyd. , Academia, s. 623, Praha 1988
- Pánek J., Tůma O. a kol., Dějiny českých zemí, Karolinum, UK v PH, Praha 2008, ISBN: 978-80-246-1544-8
- Pašek, K., Zbraslavské listy, Zbraslavská kulturní společnost, Praha 1995
- Petráčková V., Kraus J. a kol., Akademický slovník cizích slov, Academia AV ČR, Praha 2001, ISBN: 80-200-0982-5
- Pondělíček, F., Historie loutkářského souboru Rolnička, Zbraslavská kulturní společnost, Praha 5 2009
- Průcha, J., Hrdinové okamžiku, Monology českých herců a hereček, Orbis, Praha 1964
- Rachlík, F., Komedie plná lásky, Československý spisovatel, Praha 1983
- Švehla, J., Starý komediant, Melantrich, Praha 1983
- Teichman, J., Postavy českého divadla a hudby, II. vyd., Orbis, Praha 1941
- Turnovský, J. L., Život a doba Josefa Kajetána Tyla, Hynek, s. 345, Praha 1892
- Vondráček, J., Přehledné dějiny českého divadla, Část III. Doba konstituční r. 1846 – 1852, Svoboda, Praha 1930

Přílohy

I. ZBRASLAVSKÝ ČINOHERNÍ REPERTOÁR Z LET 1857 – 1964

- Arbuzov, A.: *Daleká cesta* (s. 48)
- Armstrong, A.: *10 minut alibi* (s. 38)
- Arnold a Bach: *Aj, aj, aj* (s. 38)
- Bernauer-Őstereicher: *Konto X* (s. 38)
- Berndorf- Tuček: *Básníkova láska* (s. 41)
- Biliánová, P.: *Matka Kráčmerka* (s. 38)
- Bilibin, V. V.: *Mlčení* (s. 45)
- Bílý: *Čtyřicátá nemoc* (s. 47)
- Black, S.: *Moudrá Penny* (s. 41)
- Boleslavský, J., M..: *Chudý písničkář* (s. 33)*; Katovo poslední dílo* (s. 32)
- Calderon: *Dáma skřítek* (s. 44)
- Canners, B.: *Popelka Pettsy* (s. 37)
- Čapek, K.: *Matka* (s. 49)
- Čechov, A. P.: *Starostlivý otec* (s. 45)
- Deval: *Synáček* (s. 38)*, Továryš* (s. 41)
- Dowská, B.: *Zlaté časy* (s. 38)
- Fiker, E.: *Svědomí* (s. 33)
- Fleurs-Caillavet: *Rozkošná příhoda* (s. 36)
- Gogol, N. V.: *Ženitba* (s. 45), *Revizor* (s. 53)
- Gorkij, M.: *Vassa Železnovová* (s. 48)
- Götz, F.: *Soupeři* (s. 41)
- Halbe: *Mládí* (s. 35)
- Hlavatý, F.: *Mlsní kocouři* (s. 38)*; Svatba pod pokličkou* (s. 39)
- Herrmann, I.: *Vdavky Nanynky Kulichovy* (s. 37)
- Hilbert, J.: *Domů* (s. 37)*; Hnízdo v bouři; Hodinu manželovy* (s. 34)*; Jejich štěstí* (s. 36)*; Pěst* (s. 36)
- Hodge, M.: *Vítr a déšť* (s. 40)
- Holberg: *Spáč* (s. 48)
- Horynová, Z.: *Zkoušky čerta Belínka* (s. 50, 51)
- Ivanov, V.: *Nebezpečná křižovatka* (s. 50)
- Jariš, M.: *Šerif se vrací* (s. 51)
- Jesenská, R.: *Je veliká láska na světě?* (s. 38)
- Jirásek, A.: *Jan Žižka* (s. 37)*; Kolébka* (s. 36, 41)*; Lucerna* (s. 36, 41, 51)*; M. D. Rettigová* (s. 36, 48)*; Otec* (s. 38)*; Vojnarka* (s. 42)*; Zahořanský hon* (s. 50)

- Kaufmann, J.: *Černá věž* (s. 39)
- Klicpera, V. K.: *Hadrián z Římsů* (s. 53)
- Klika, F.: *Poupě z pivovarské zahrádky* (s. 42)
- Konrád, E.: *Kvočna* (s. 38)
- Kotzebue: *Nebezpečné sousedství aneb krejčí Divíšek* (s. 30)
- Krpata, K.: *Mistr ostrého meče* (s. 52)
- Kvapil, J.: *Princezna Pampeliška* (s. 47)
- Langer, Fr.: *Grand hotel Nevada* (s. 40)*; Jízdní hlídka* (s. 39)*; Velbloud uchem jehly* (s. 41)
- Letrasse: *Miláček* (s. 39)
- Lokvencová: *Vyměněná princezna* (s. 52)
- Maeterlinck, M.: *Stilmondský starosta* (s. 47)
- Mahen, J.: *Jánošík* (s. 36, 40)
- Macháček, J., K.: *Ženichové* (s. 33, 44)
- Maughamm: *Posvátný plamen* (s. 37)
- Medek, R.: *Plukovník Švec* (s. 40); *Srdce a válka* (s. 38)
- Minařík: *Zorka* (s. 44)
- Moliere, J., B.: *Chudák manžel* (s. 51, 53)*; Lakomec* (s. 49)
- Mrštíkové: *Maryša* (s. 40, 44)
- Němcová, B.: *Babička* (s. 52)
- Neruda, P.: *Prsteny* (s. 32)
- Novák, L.: *Žárlivci* (s. 38)
- Nušič, B., G.: *Paní ministrová* (s. 38)*; Pustina* (s. 38)
- Oliva: *Julinčiny vdavky* (s. 35)
- Őttinger: *Die Getäuschten* (s. 30)
- Pagnol, M.: *Malajský šíp* (s. 38)
- Pala, J.: *Za pokladem* (s. 49)
- Petrovič, P.: *Uzel* (s. 49)
- Petrovičová: *Růžové dopisy* (s. 47)
- Poláček: *Otec svého syna* (s. 46)
- Polach, V.: *Vrah jsem já* (s. 42, 49)
- Ridleye, A.: *Půlnoční vlak* (s. 41)
- Roger, F.*: Osmnáctiletí* (s. 46)
- Řezáčová, E.: *Tichá vesnice* (s. 48)
- Shakespeare, W.: *Večer tříkrálový* (s. 41)
- Scheinpflugová, O.: *Houpačka* (s. 40)*, Madla z cihelny* (s. 41)*; Okénko* (s. 38)
- Schmidt, G.: *Pozor na dopisy* (s. 39)
- Síla, F.*: Zvon Ungeltu* (s. 45)
- Skružný, J.: *Žabec* (s. 35)
- Snížek,J.: *Příklady táhnou* (s. 41)
- Spitzer, F.: *Tovaryš Martin* (s. 48)

- Stroupežnický, L.: *Naši furianti* (s. 41, 52)*; Na Valdštejnské šachtě* (s. 33)*; Paní Mincmistrová* (s. 41, 44)*; Václav Hrobčický z Hrobčic* (s. 33, 35, 39)*; Zkažená krev* (s. 33)*; Zvíkovský rarášek* (s. 41, 45, 52)
- Svoboda, F., X.: *Poslední muž* (s. 37, 41)*; Směry života* (s. 35)
- Synek, E.: *Noční služba* (s. 40)
- Šamberk, F., F.: *J. K.Tyl* (s. 41)
- Šrámek, F.: *Léto* (s. 41)
- Štech,V.: *Habada a Jordán* (s. 42)*; Maloměstské traduce* (s. 34)*; Třetí zvonění* (s. 39)
- Štok, I.: *Kotevní náměstí* (s. 51)
- Štolba, J.: *Na letním bytě* (s. 38)*; Zlatá rybka* (s. 36)
- Šubert, F., A.: *Jan Výrava* (s. 36)*, Probuzenci* (s. 35)
- Tetauer, F.: *Život není sen* (s. 42)
- Tumlíř, J.: *Slepé dívky* (s. 52)
- Turnovský-Vrána: *Čára přes rozpočet* (s. 39)
- Tyl, J., K.: *Fidlovačka, aneb žádný hněv a žádná rvačka* (s. 53)*; Jan Hus* (s. 37)*; Paličova dcera* (s. 37, 41)*; Paní Marjánka, matka pluku* (s. 32)*; Pražský flamendr* (s. 41); *Strakonický dudák, aneb hody divých žen* (s. 33, 37, 40)*; Tvrdohlavá žena, aneb zamilovaný školní mládenec* (s. 44, 50)
- Urban, A., J.: *Sluneční paseka* (s. 42)
- Valenta, A.: *Zajatcův návrat* (s. 35)
- Vandenberg, P.: *Hoši, dívky a psi* (s. 41)
- Veillerová: *Dvě paní Carrolové* (s. 41)
- Viková - Kunětická: *Cop* (s. 49)*; Holčička* (s. 38)*; Přítěž* (s. 33)
- Vrchlický, J.: *Exulanti* (s. 33)*; Námluvy Pelopovy* (s. 44)*; Noc na Karlštejně* (s. 36, 41)*; Smír Tantalův* (s. 46)*; Smrt Hippodamie* (s. 49)
- Werner, V.: *Choulostivá historie* (s. 38)*; Komediant Hermelín* (s. 38)*; Lidé na kře* (s. 39)*; Srdce na uzdě* (s. 38)
- Zápolská, G.: *Morálka paní Dulské* (s. 49)
- Zeyer, J.: *Radůz a Mahulena* (s. 39)
- Želenský, K.: *Tažní ptáci* (s. 53)

II. SLOVNÍČEK NĚKTERÝCH POUŽITÝCH POJMŮ

- Aktovka – divadelní hra o jednom aktu, dějství
- Avantgarda – směr zasazující se o nové myšlenky, průkopníci; novátorské směry 20. století
- Činohra – jedná se o klasickou divadelní hru, jež často zobrazuje nějaké vážné společenské, obecně lidské či mezilidské vztahy a problémy; divadelní hra o činech a skutcích lidí.
- Derniéra – poslední představení (divadelní hry)
- Divadlo – druh výkonného umění spočívající v hraní herců případně zpěvu zpěváků (pěvců) a tanci tanečníků na jevišti před diváky nacházejícími se obvykle v hledišti nějaké divadelní budovy.
- Drama – divadelní hra, zejm. vážného obsahu; jeden ze základních literárních druhů vytvořený přímými jazykovými promluvami a jednáním postav s vyhroceným konfliktem a určený především k jevištnímu předvádění
- Dramatik – autor dramatu, spisovatel divadelních her
- Dramatizace – upravování, úprava do formy dramatu, přetváření pův. epické prozaické literární látky do tvaru divadelní
- Dramaturg – znalec dramatické literatury pověřený výběrem a sestavením divadelního repertoáru
- Expresionismus – umělecká tendence na počátku 20. století zdůrazňující subjektivní, výrazovou stránku v uměleckém díle, výpovědi a usilující o stupňování výrazu
- Fraška – veselohra s drsnou komikou, zobrazující živě situace a zápletky s každodenního života
- Generálka – generální zkouška, poslední zkouška před premiérou
- Herec – umělec, který dramaticky předvádí jinou postavu, k tomu využívá především svého těla (mimika, pohyb, hlas)
- Hlediště – obvykle ohraničený prostor, který je určen pro diváky, diváci z hlediště pozorují představení
- Impresionismus – umělecký směr z druhé poloviny 19. století a z počátku století 20., usilující o zachycení okamžitého smyslového dojmu
- Inscenace – uvedení dramatického díla v divadle
- Inspicient – pomocník divadelního režiséra, technický asistent režie, jenž je během divadelní produkce pověřen kompletním technickým a organizačním dohledem a dozorem nad průběhem divadelního představení, do jeho pracovní náplně spadá koordinace nástupů herců na jeviště a odchodů z jeviště včetně dozoru nad jejich kostýmním vystrojením, dále příprava všech rekvizit, výměna dekorací, při své práci musí operativně spolupracovat prakticky téměř se všemi lidmi, kteří zajišťují zdárný průběh představení na jevišti
- Javajka – divadelní trojrozměrná loutka vedená na hůlce spodem, inspirovaná starými loutkami z ostrova Jávy
- Jeviště – určený prostor pro představení v divadle sloužící jako prostor pro herce a další účinkující
- Kabaret – humoristický, někdy satirický program s hudebními, zpěvními, tanečními a scénickými výstupy spojenými s průvodním slovem; místnost, kde se takový program předvádí
- Komedie – základní dramatický žánr líčící děj, postavy a konflikt s veseloherní nadsázkou
- Kulisa – přenosná součást jevištní dekorace zobrazující místo děje

- Loutka – figurka člověka nebo zvířete, určená k animaci čili „oživení“; loutky se dělí dle materiálu (sláma, látka, dřevo, plastik) a zejména podle techniky vedení čili oživování
- Loutkové divadlo – divadlo, jehož základním (i když často ne jediným) vyjadřovacím prostředkem je neživá hmota – výtvarný předmět – nejtypičtěji loutka
- Maňásek – látková loutka, která se navléká na ruku a vodí zespodu
- Marioneta – loutka zavěšená na drátu, často s niťovým vedením rukou a vahadlem pro pohyb nohou, aby ji loutkoherec mohl ovládat jednou rukou; tradiční loutka pro loutkové divadlo
- Muzikál – syntetický dramatický žánr, jenž spojuje literaturu, hudbu a tanec
- Opera – umělecká forma spojující dramatické divadelní představení s hudbou tak, že herci text (*libreto*) zpívají a doprovází je orchestr; také operní dům, tedy divadelní budova a instituce, provozující opery
- Opereta – hudebně-dramatický divadelní útvar zábavního rázu, v němž se střídá mluvené slovo se zpěvem, jedná se o kombinaci klasické divadelní činohry s operou, přímý předchůdce dnešního muzikálu
- Opona – textilní pomůcka sloužící pro zakrývání divadelního jeviště před zraky diváků
- Pimprle – zastaralé označení pro loutku
- Premiéra – první veřejné uvedení uměleckého díla, divadelní hry
- Provaziště – technický prostor nacházející se nad jevištěm, který je primárně určen pro provoz jevištní techniky
- Předscéna – proscénium, divadelním slangem též forbína, označujeme v základním smyslu slova místo v divadle, které se nachází vždy na jevišti divadla v prostoru mezi hledištěm a oponou; výstup hraný před oponou
- Rekvizita – předmět, který používá herec k rozvíjení své herecké akce, na rozdíl od kulisy s rekvizitou přichází přímo do styku, dochází k interakci mezi hercem a předmětem
- Rekvizitář – osoba v divadle, která má na starosti v přípravné fázi výrobu a opatřování rekvizit
- Repertoár – soubor divadelních her, které má na programu umělec či umělecký soubor, přípravou repertoáru se u velkých uměleckých souborů a těles zabývá umělecký obor dramaturgie
- Replika – divadelní projev účastníka dialogu navazující na předchozí projev partnerův
- Repríza – opakované provedení dramatického díla
- Režie – umělecké řízení, realizace divadelní hry
- Režisér – tvůrčí pracovník pověřený režií
- Scenárista – autor scénáře, scénářů
- Scénář – divadelní předloha s rozpisem děje, scén, pro inscenační a technické postupy při divadelním představení
- Scénografie – jevištní výtvarnictví jako složka divadla
- Suflér – z francouzského souffleur, „ten kdo napovídá“, česky nápověda, jedná se o osobu, která při představení připomíná hercům v případě potřeby text jejich role
- Teatrologie – divadelní věda
- Tragédie – forma dramatu s vážným obsahem, hrdina se obvykle dostane do neřešitelného konfliktu s vlastním osudem, v marném boji následně podléhá a je dohnán k záhubě

III. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

1. Jan Kaška

2. Jan Kaška

3. Kaškova ulice na Zbraslavi

4. Divadlo Jana Kašky

5. Pamětní deska Jana Kašky v Kaškově ulici

6. Hledá se sluha, 1917

7. Jan Hus, 1927

8. Jánošík

9. Babička

10. Fr. Kvěch ve hře Maryša, 1941

11. Kabaretní výstup, 1928

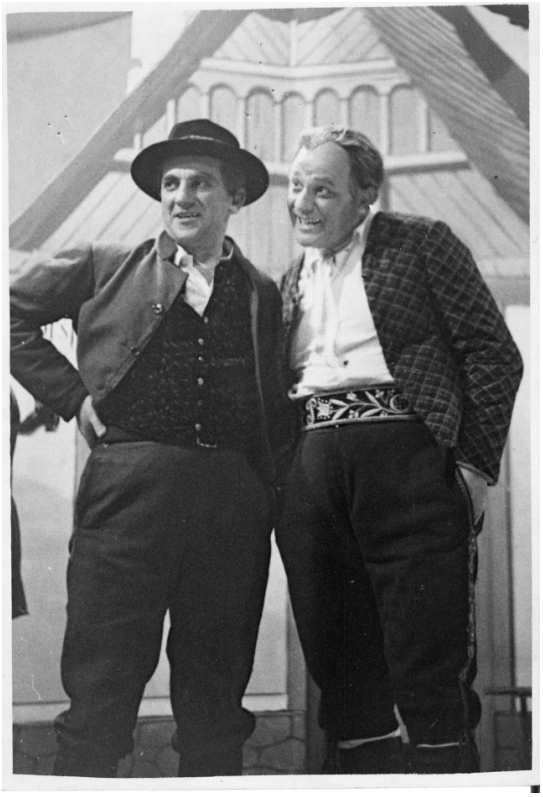
12. Lucerna, 1941

13. Radůz a Mahulena, 1934

14. Večer tříkrálový

15. Naši Furianti, 1938

16. Lída Kohoutová

17. Velbloud uchem jehly

18. Strakonický dudák, 1937

19. Večer tříkrálový

20. Revizor, 1952
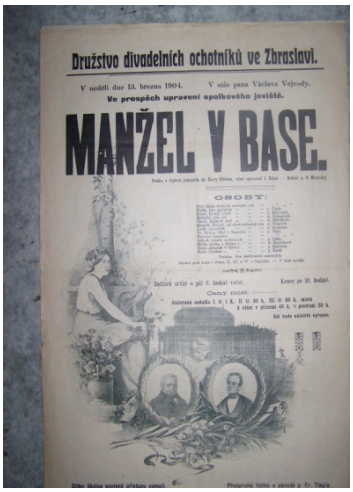

21. Sokolské loutkové divadlo

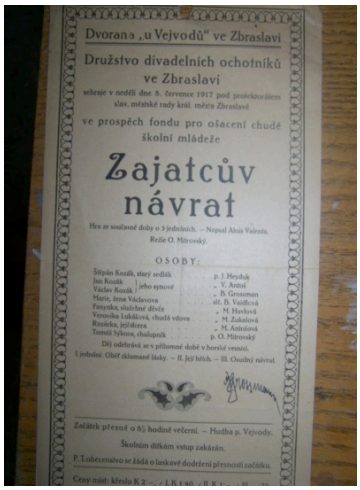
22. S Kašpárkem

Stav. Divadlo
dar města Prahy
W neděli dne 21 Prosince 1834.
W prospěch pana kapellmistra Františka Skraupa
poncyprew:
Fidlowačka,
a pak:
žádný hněw a žádná rwačka.
Začátek čtvrtak, tomuc hrnau podruhé.

23. Plakát hry Fidlovačka z roku 1834

Družstvo divadelních ochotníků ve Zbraslavi.
V neděli dne 13. března 1904. V sále pana Václava Vejvody.
Ve prospěch upravení spalkového jeviště.
MANŽEL V BASE.
OSOBY:

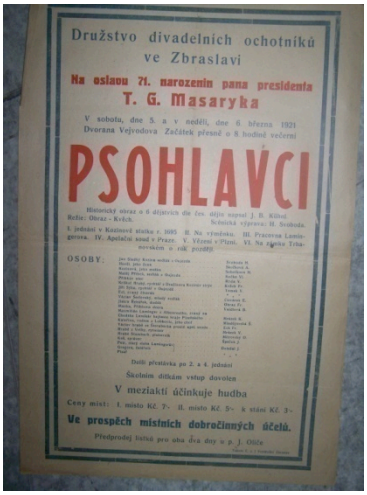
24. Plakát hry z roku 1904

Dvorana „u Vejvodů" ve Zbraslavi
Družstvo divadelních ochotníků
ve Zbraslavi
ve prospěch fondu pro osacení chudé
školní mládeže
Zajatcův
návrat
OSOBY:
Štěpán Kozák, starý sedlák
Jan Kozák
Václav Kozák
jeho synové
Marie, žena Václavova
Panynka, sluřebné dívče
Veronika Lukášová, chudá vdova
Rozárka, její dcera
Tomáš Sýkora, chalupník
Začátek přesně o 8½ hodině večerní. – Hudba p. Vejvody.
Školním dítkám vstup zakázán.

25. Plakát hry z roku 1917

DRUŽSTVO DIVADELNÍCH OCHOTNÍKŮ
VE ZBRASLAVI
Dvorana „u Vejvodů" Začátek o půl 8. hod. večer
O oba vánoční svátky t. j. 25. a 26. prosince 1920, vzhledem k nákladné výpravě:
Naši furianti
OSOBY:
Ceny míst: I. místo 6 Kč. II. místo 4 Kč. k stání 2 Kč.
Předprodej vstupenek pro obě představení u p. J. Oliče.

26. Plakát hry z roku 1920

Družstvo divadelních ochotníků
ve Zbraslavi
Na oslavu 71. narozenin pana presidenta
T. G. Masaryka
PSOHLAVCI
OSOBY:
V meziaktí účinkuje hudba
Ceny míst: I. místo Kč. 7·- II. místo Kč. 5·- k stání Kč. 3·-
Ve prospěch místních dobročinných účelů.
Předprodej lístků pro oba dva dny u p. J. Oliče

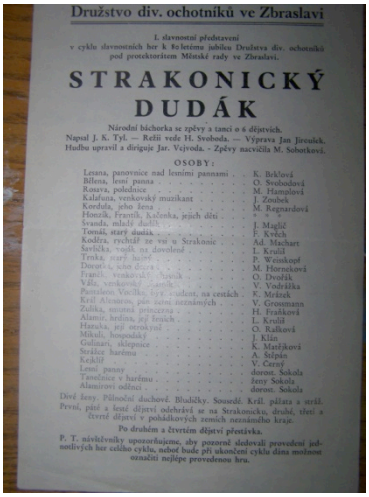
27. Plakát hry z roku 1921

28. Plakát hry z roku 1922

Družstvo divadel. ochotníků ve Zbraslavi
Člen Ústřední Matice Divadelních Ochotníků v Praze
Dne 5. a 6. července 1927. Dvorana Vejvodova.
NA PAMÁTKU
UPÁLENÍ MISTRA JANA HUSA.
JAN HUS
Dramatická báseň o 9 obrazech od J. K. Tyla.
OSOBY:
Dne 5. července o půl 3. hod. odpol. představení pro děti za sníženě ceny. Sed. 3, k stání 1 Kč. Dospělí: Sed. 5, k stání 2 Kč
Dne 6. července o 8. h. več.: Slavnostní představení v rámci Husových oslav. Ceny míst vzhledem k náklad. výpravě zvýšeny I. místo 7 Kč, II. místo 5 Kč, k stání 3 Kč.
Předprodej vstupenek u p. Oliče. Úprava masek: R. Gaudek, Smichov.
Historické kroje od fy. Kostyrna - Thalia - Praha.

29. Plakát hry z roku 1927

Družstvo div. ochotníků ve Zbraslavi
I. slavnostní představení
v cyklu slavnostních her k 60letému jubileu Družstva div. ochotníků
pod protektorátem Městské rady ve Zbraslavi.
STRAKONICKÝ
DUDÁK
Národní báchorka se zpěvy a tanci o 6 dějstvích.
Napsal J. K. Tyl. — Režii vede H. Svoboda. — Výprava Jan Jiroušek.
Hudbu upravil a dirigoval Jar. Vejvoda. - Zpěvy nacvičila M. Soborková.
OSOBY:
Po druhém a čtvrtém dějství přestávka.
P. T. návštěvníky upozorňujeme, aby pozorně sledovali provedení jednotlivých her celého cyklu, neboť bude při ukončení cyklu dána možnost označiti nejlépe provedenou hru.

30. Plakát hry z roku 1937

Loutkové divadlo při Osvětové besedě
na Zbraslavi
sehraje
vždy v neděli 6., 13. a 20. XII. 1953
o 14:30 hod.
v rámci Měsíce čs.-sovětského přátelství
pohádku A. VOLJEVA:
PprincezNA
ŽÁBA
OSOBY:
UPOZORNĚNÍ! Kočáre žádáme, aby do div. sálku přivedli jen děti starší 3 let, a děti, které představení neruší.

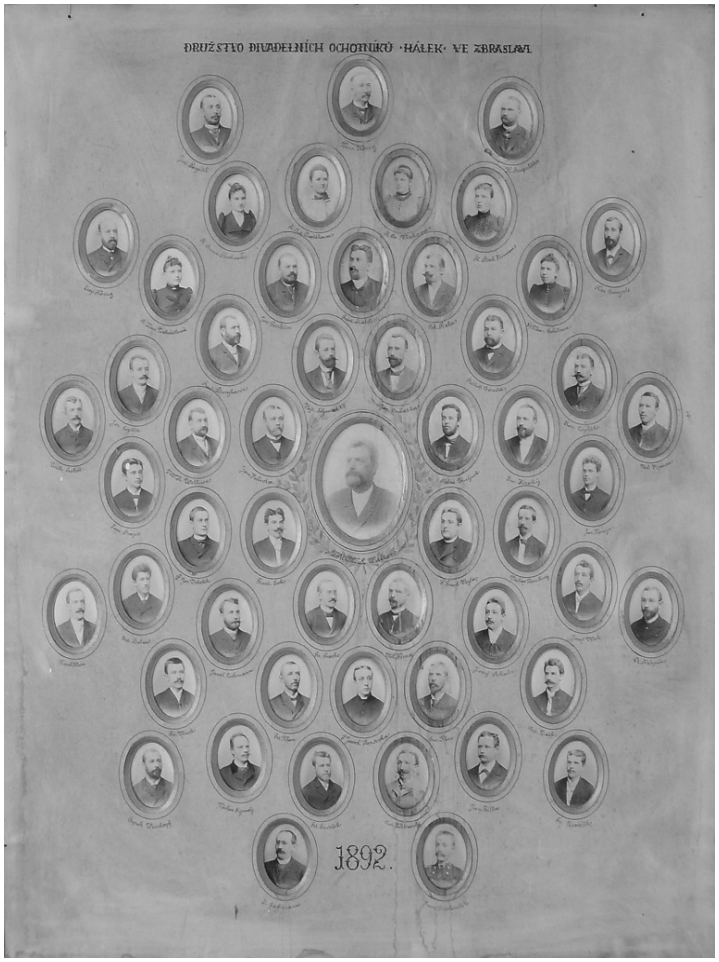
31. Plakát hry z roku 1953

32. Tablo Divadelních ochotníků na Zbraslavi z let 1857 - 1937

33. Výbor Divadelních ochotníků ve Zbraslavi v roce 1937

34. Tablo z roku 1892, Literární a divadelní spolek Hálek

Zbraslavská kulturní společnost

dovoluje si Vás pozvat na vzpomínkový večer
k 200. výročí narození Jana Kašky Zbraslavského.

Večer se koná v Divadle Jana Kašky
ve středu 22. září 2010 od 19.30 hodin.

Prosíme o laskavé potvrzení Vaší účasti se sdělením počtu požadovaných míst na kulturní odd. ÚMČ, tel. číslo 257111801, e-mail kultura@zbraslav.cz

Projekt je podpořen grantem HMP.

35. Pozvánka na „Kaškův večer“ Byl jsem komediantem

SEZNAM POUŽITÉHO VYOBRAZENÍ

1. Podoba Jana Kašky v mládí, *Noviny Prahy 16*. 2009, roč. 7, č. 9, s. 4.
2. Na Nerudovu výzvu v deníku Hlasu 19.4 1864 dal se Kaška v roli Honzy z hry Jiříkovo vidění vyfotografovat, jedná se o jediný snímek role, který zůstal po herci do budoucnosti (Jan Kaška ve stáří, Švehla, Jaroslav, Starý komediant, Praha 1983, s. 211), Národní divadlo a jeho předchůdci, Praha 1988, s. 209, ob. 206
3. Kaškova ulice na Zbraslavi, fotografie H. Hančíková, 6. 9. 2010
4. Současná podoba Divadla Jana Kašky, Fot. H. Hančíková, 6. 9. 2010
5. Pamětní deska Jana Kašky. V Kaškově ulici na domě č. p. 105, dnes č.p. 660, je mozaiková pamětní deska připomínající jméno herce Jana Kašky. V tomto domě se J. Kaška narodil a prožil zde velkou část svého života. Pamětní deska sem byla umístěna v roce 1952 a vyhotovil ji J. Mahelka. Fot. H. Hančíková, 6. 9. 2010
6. Nejstarší dochovaná fotografie zbraslavských divadelních ochotníků ze hry „Hledá se sluha“, 27. 5. 1917, býv. Archív města Zbraslav, E/ 38d, v souč. majetek ZKS
7. Jan Hus, 1927, býv. Archív města Zb., E/38d, v s. majetek ZKS
8. Fotografie ze hry Jánošík, býv. Archív města Zb., E/38d, v s. m. ZKS
9. Babička, v hl. roli pí. Kotrčová, býv. Archív města Zb., E/38d, v s. m. ZKS
10. Maryša, Fr, Kvěch, 1941, býv. Archív města Zb., E/38d, v s. m. ZKS
11. Kabaretní výstup, 1928, býv. Archív města Zb., E/38d, v s. majetek ZKS
12. Fotografie pořízená při Jiráskově hře Lucerna, roli mlynáře ztělesnil H. Svoboda a sekerníka Pruhu F. Kadleček, 1941, býv. Archív města Zb., E/38d, v s. m. ZKS
13. Radůz a Mahulena, 1934, býv. Archív města Zb., E/38d, v s. m. ZKS
14. Fotografie ze hry Večer tříkrálový, Václav Vodrážka, býv. Archív města Zb., E/38d, v s. m. ZKS
15. Naši Furianti, 1938, býv. Archív města Zb., E/38d, v s. m. ZKS
16. Lída Kohoutová, býv. Archív města Zb., E/38d, v s. m. ZKS
17. Ve hře Velbloud uchem jehly F. Rambousková a J. Toušek, býv. Archív města Zb., E/38d, v s. m. ZKS
18. Strakonický dudák, 13. a 14. 3 1937, býv. Archív města Zb., E/38d, v s. m. ZKS
19. Večer tříkrálový, na fotografii: V. Neužil, J. Švagr a Karel Kohout. Býv. Archív města Zb., E/38d, v s. m. ZKS
20. Revisor, N. V. Gogol, finále z 5. dějství – čtení dopisu, 1. 6. 1952. Býv. Archív města Zb., E/38d, v s. m. ZKS

21. Sokolské loutkové divadlo, Fotografie dětí s jednou z loutek, vyrobených za druhé světové války. Býv. Archív města Zb., E/38d, v s. m. ZKS
22. Zdena Mendová (Zoubková) a A. Kotičová s Kašpárkem z loutkového divadla Sokola Zbraslav. Býv. Archív města Zb., E/38d, v s. m. ZKS
23. Replika plakátu hry Fidlovačka hrané dne 21. 12. 1834 ve SD, bývalý archív města Zb., A/62, v s. m. ZKS
24. Plakát hry Manžel v base hrané dne 13. 3. 1904 DDO na Zbraslavi. Archiválie divadelních ochotníků, býv. Archív města Zb., E/38´a, b, c, d; v s. m. ZKS
25. Plakát hry Zajatcův návrat hrané dne 8. 7. 1917. Archiválie divadelních ochotníků, bývalý Archív města Zb., E/38´a, b, c, d; v s. m. ZKS
26. Plakát hry Naši furianti hrané ve dnech 25. a 26. 12 1920. Archiválie divadelních ochotníků, býv. Archív města Zb., E/38´a, b, c, d; v s. m. ZKS
27. Plakát hry Psohlavci hrané ve dnech 5. a 6. 3. 1921. Archiválie divadelních ochotníků, býv. Archív města Zb., E/38´a, b, c, d; v s. m. ZKS
28. Plakát hry Svatba Krečínského hrané 26. 11. 1922 DDO na Z., Archiválie divadelních ochotníků, býv. Archív města Zb., E/38´a, b, c, d; v s. m. ZKS
29. Plakát hry Jan Hus hrané ve dnech 5. a 6. 7. 1927. Archiválie divadelních ochotníků vyplynuvší z darů jednotlivců, akce Vlastivědného klubu, býv. Archív města Zb., E/38´a, b, c, d; v s. m. ZKS
30. Plakát hry Strakonický dudák hrané ve dnech 13. a 14. 3. 1937. Archiválie divadelních ochotníků, býv. Archív města Zb., E/38´a, b, c, d; v s. m. ZKS
31. Plakát hry Princezna žába hrané 6., 13. a 20. 12. 1953. Archiválie divadelních ochotníků, býv. Archív města Zb., E/38´a, b, c, d; v s. m. ZKS
32. Tablo Divadelních ochotníků na Zbraslavi z let 1857 – 1937, Archiválie divadelních ochotníků, býv. Archív města Zb., E/38 b, v s. m. ZKS
33. Výbor Divadelních ochotníků ve Zbraslavi v roce 1937, Archiválie divadelních ochotníků, býv. Archív města Zb., E/38 b, v s. m. ZKS
34. Tablo divadelních ochotníků Hálek z roku 1892, bývalý Archív města Zb., A/16, v s. m. ZKS
35. K poctě 200. výročí narození zbraslavského rodáka Jana Kašky, uspořádán slavnostní večer, jenž měl premiéru 22. 10. a reprízu 30. 9. 2010, účinkovali: Hausnerová T., Vedralová L., Bajt L., Bydžovský P., Kadleček F., Kočí I., Pondělíček F., Toušek F., scénář připravili Kadleček F., a Pondělíček F.

Anotace

Cílem mé bakalářské práce je postihnout atmosféru divadelní ochotnické činnosti v rámci utvořené instituce na území Zbraslavi. Konkrétněji v souvislosti s činoherním spolkem od roku 1857 – 1964, co se týká činnosti loutkového souboru v rozmezí 1939 – 1968. Ráda bych se ve své práci pozastavila nad problematikou provázanosti aktuálního politického dění a jeho přesahu, popř. nepřesahu, do kulturního společenského života v malé části regionu. Smyslem mé práce je dokázat proměnu působení či dokonce samostatnost existence spolku v rámci společenskohistorické atmosféry doby. Téma mé práce je uvedeno pěti kapitolami. Nejprve představuji osobnost Jana Kašky. Tento zbraslavský rodák se významně podílel na vzniku zbraslavského divadla. Poté jsem nastínila pro přehlednost a celistvost práce obecné historické dějiny doby a kultury. Od počátku tvorby divadelní činnosti přes různé rozmanité soubory, které se na Zbraslavi utvářely, se přeneseme až po současnost, jež se v rámci divadelnictví nadále na svoji historii odkazuje. Není jen tak náhodou, že veškerá divadelní aktivita je propojena významnou osobou Jana Kašky, po které současné divadlo nese název.

Summary

The aim of my thesis is capturing the atmosphere of amateur theatrical activity within an institution formed in the Zbraslav. More specifically, in the context of the drama club since 1857 – 1964, as regards operations within the puppet ensemble 1939 – 1968. I would like to contemplate about their work in the current issue of the coherence of political situation and interference or nointeference to the cultural life of society in a small part of the region. The purpose of my work is to prove the transformation of acting or even autonomy of club in scope of social-historical atmosphere. The theme of my thesis contains five chapters. At first, I present personality of John Kaska. This native of Zbraslav contributed in formation of Zbraslav Theater. Then I outline for clarity and integrity of the work general history of historical periods and cultures. Since the beginning of the creation of theatrical activity across multiple different ensemble, which were formed in Zbraslav, then we move to the present, where the theater still refers to itself history. It is not just coincidence that all theatrical activity is linked to an important person of John Kaska, after who is theater currently named.

Klíčová slova

Jan Kaška, divadlo, repertoár, premiéra, derniéra, jeviště, herec, marioneta.

Key words

Jan Kaška, theater, repertoire, premiere, dernier, stage, actor, marionette.